

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

107347

TÜRK HALK MÜZİĞİNDE DERLEME

107347

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevim ARAT

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Afşin EMİRALİOĞLU

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

HAZİRAN 2001

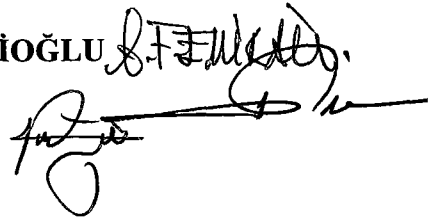
TÜRK HALK MÜZİĞİNDE DERLEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevim ARAT
405971003

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 11 Haziran 2001
Tezin Savunulduğu Tarih : 26 Haziran 2001

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Afşin EMİRALIOĞLU
Diğer Jüri Üyeleri: Doç. Fikret DEĞERLİ
Yrd. Doç.Dr. Gökten AY

HAZİRAN 2001

ÖNSÖZ

Türk Halk Müziğinde “Derleme” konusunu ele alan bu çalışma, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Bilimler Anasanat Dalı, Türk Halk Müziği programında tez olarak hazırlanmıştır.

Toplum yapısının değişmesi, yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının etkisi, sosyal yaşamın şekil değiştirmesi ve zaman geçtikçe kaybedilen insanlarla birlikte yok olmaya yüz tutmuş halk müziği ürünlerini derlemek, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Bu nedenle, bu çalışma; derleme yöntem ve tekniklerini en etkin şekilde kullanarak, geçmişte yaşanmış eksikliklerin tekrar edilmemesi yönünde çaba harcanması, halk müziği ürünlerini birinci elden, en orijin şekliyle tespit edilmesi ve müzik alanına sunulması amacıyla, bir nebze olsun katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışmada bana yol gösteren ve destek olan danışman hocam Sayın. Yrd. Doç. Afşin EMİRALİOĞLU’na, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Doç. Fikret DEĞERLİ’ye, Öğr. Gör. Yücel PAŞMAKÇI’ya ve Öğr. Gör. Cihangir TERZİ’ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

HAZİRAN, 2001

Sevim ARAT

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMALARiv

ÖZETv

SUMMARYvi

GİRİŞ1

1. BÖLÜM2

1.FOLKLOR (HALKBİLİM).....2

1.1. Folklorun Amacı2

1.2. Folklorun Konuları.....3

1.3. Halk Müziği.....11

1.4. Halk Müziğinde “Anonimlik”13

2. BÖLÜM14

2. DERLEME NEDİR?14

2.1. Derlemenin Amacı ve Önemi14

2.2. Derlemenin Kapsamı.....15

2.3. Derlemeci (Derleyici) Kimdir?17

2.4. Derlemecinin Şahip Olması Gereken Bilgi ve Beceriler ...18

2.5. Transkripsiyon Alfabetesi.....22

2.6. Sahaya Çıkmadan Önce Yapılması Gereken Çalışmalar .25

2.7. Kaynak Kişi Kimdir?27

2.8. Kaynak Kişilerle Kurulan İlişkilerde Dikkat

Edilmesi Gereken Hususlar28

2.9. Kaynak Kişiye Sorulacak Sorular.....29

2.9.1. Kaynak Kişi ile İlgili Sorular29

2.9.2. Halk Müziği ile İlgili Sorular.....	30
2.9.3. Yöre Halkı ve Yörenin Coğrafi Özellikleri ile İlgili Sorular.....	32
3. BÖLÜM	34
3.SAHA ARAŞTIRMA METOT, YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.	34
3.1. Gözlem Metodu.....	34
3.2. Görüşme (Mülakat) Metodu	42
3.3. Anket Metodu	48
3.4. Kılavuz Kişiler	49
3.5. Yazılı Kaynaklar.....	50
4. BÖLÜM	51
4.DERLENEN MALZEMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ	51
4.1. Derleme Sonrası Yapılacak İşlemler	51
4.2. Arşivleme.....	51
4.3. Değerlendirme.....	52
5. BÖLÜM	54
5.TÜRK HALK MÜZİĞİ DERLEMELERİNDE MESELELER.	54
5.1. Ülkemizde Yapılan Halk Müziği Derleme Çalışmaları.....	57
5.2. THM Derlemelerindeki Meselelerle İlgili Görüşler	62
6. SONUÇ	72
KAYNAKLAR	74
ÖZGEÇMİŞ.....	76

KISALTMALAR

THM= Türk Halk Müziği

TRT = Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

M.E.B.= Milli Eğitim Bakanlığı

Kons.= Konservatuar

TSM= Türk Sanat Müziği

İ.Ü.= İstanbul Üniversitesi

HAGEM= Halk Kùltürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’de, halk müziği alanında, önemli sorunlardan biri olan “derleme” konusu ele alınmıştır. Derleme çalışmalarında; derleme öncesi, derleme ve derleme sonrası aşamalarında yaşanan aksaklıklar halk müziği açısından da çeşitli sorunların oluşmasına sebep olmuştur.

Burada, bu üç aşama gözden geçirilerek belli yöntemler ve teknikler sunulmuş, yaşanan aksaklıkların tespiti yapılarak çalışmalara bir yön verilmeye çalışılmıştır.

Bu nedenle 1. bölümde; halk müziğinin bağlı bulunduğu alan olan Folklorun tanımı, amacı ve konuları açıklanmış. Daha sonra halk müziği ve onun en önemli ve belirleyici özelliği olan “anonimlik” meselesi açıklanmıştır.

2. bölümde; Derleme, derleyici, kaynak kişi gibi kavramların açıklamaları yapılmış ve en önemli eksikliklerin kaynağı olan derlecinin donanımı ve derleme öncesi araştırma ve hazırlık safhası olan 1. aşamada yapılacak çalışmalar belirtilmiştir. Burada ayrıca, kaynak kişi ile kurulacak ilişkinin önemi ve ona sorulacak sorular verilmiştir.

3. bölümde; en önemli ve etkin olarak kullanılmadığında çalışmaların verimini düşüren, saha araştırma, metot, yöntem ve teknikleri anlatılarak, bunların kullanım şekilleri, en etkin şekilde kullanma yöntemleri sunulmuştur.

4. bölümde; Derleme çalışmasının son aşaması olan derleme sonrası, yani, derlenen malzemenin değerlendirilmesi aşaması anlatılmıştır.

5. bölümde; Türk Halk Müziği derlemelerinde ortaya çıkmış meselelerin tespitleri yapılmış, ayrıca bu meselelerle ilgili görüşlere yer verilmiştir.

SUMMARY

In this study, has been examined one of the most important subjects of the Turkish Folk Music which is the “Compilation”. The hitches faced during the pre-compilation, compilation execution and post-compilation phases while the compilation studies, have created various problems in consideration of the folk music.

Upon these terms, these three phases have been observed and evident methods and techniques have been submitted. Next to the observation and the stabilization of the hitches, it has been endeavored to find an outlet to the existing trainings.

Therefore, in the first section, it has been made an exposure relevant to the folklore, its target and its subjects which largely depend upon folk music; later, has been emphasized the particulars of the folk music and its most important and determining course which is the “Anonymosness”.

In the second section, have been stated the meaning of the compilation and the compiler and their sources upon person basis; parallel with this endeavour have been exposed their notions. Moreover, have been determined and stabilized the trainings of the first phase which are the preliminary trainings relevant to the equipment of the compiler and which present the most important source of lack of the persons which strive to compile. Furthermore, in addition with the above cognizance’s, it has been emphasized the importance of the relation which should be connected with the person who represents the source and have been given the questions which should be asked him.

In the third section have been presented and described the field researches, the methods, the techniques which, while a non-utilization with a certain degree of skill and efficiency, diminish the efficacy of the trainings and, in order to avoid these hitches, the

submitted most efficient utilization techniques which are introduced.

In the fourth section, has been explained the post-compilation phase which is the last training of the compilation study, namely the evaluation phase of the compiled material.

In the fifth section have been fixed and stabilized the problems arising while the compilation phases of the Turkish Folk Music; furthermore, concerning the matter, have been taken into consideration various points of view.

GİRİŞ

Müzik alanında evrensel değerler yaratmak, önce yerel zenginliği özümseyip, anlamaktan ve çağdaş değerler ışığında yorumlamaktan geçer.

Bu yerel zenginliği bilimsel yöntemlerle araştırma, toplama ve toplanan malzemenin de inceleme, araştırma, yayın çalışmalarıyla ortaya çıkarılması için yöntemler, metotlar ve bilgiler sunmak amacıyla yapılan bu çalışmada; bilimsel çalışmanın önemine, sistemli ve yaygın derleme çalışmalarının aciliyetine vurgulamalar yapılmış, bugüne kadar yapılmış derleme çalışmalarının eksiklikleri de ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Buradan hareketle bu çalışmada sunulan, derleme çalışmaları üç ana safha üzerinden ele alınmış; derleme öncesi, derleme ve derleme sonrası ekseninde çeşitli bilgiler verilmiştir.

Bu bilgiler yol gösterici bir mahiyettedir. Tabii ki derlemecinin, bulunduğu ortama, koşullara, karşısına çıkabilecek farklı durumlara uygun çeşitli hazırlıklar yapması, derleyeceği malzemenin koşullarına uygun metot ve teknikler geliştirmesi kaçınılmazdır.

1. BÖLÜM

1. FOLKLOR (HALKBİLİMİ)

Bir ülke veya belirli bir bölge halkına ya da aralarında en az bir müşterek faktör bulunan bir toplumsal gruba ilişkin maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünleri ve onların canlı ve teatral bir dışavurum şeklinde icra olunan gösterimlerini konu edinen, bunların kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran ve kurumsal olarak yorumlayan, karşılaşılan sosyal ve toplumsal problemlerin çözümüne yönelik olarak uygulayan bir bilim dalıdır. (Çobanoğlu, 1999)

Folklor terimi 1846 yılında İngiliz William John Thoms tarafından icat edilmiş ve kısa sürede uluslar arası bir nitelik kazanmıştır. Folklor kelimesinin kökenini folk-halk ve lore-bilim sözcükleri oluşturmuştaki ve birleşik olarak “halkbilimi” anlamına gelmektedir.

Malzeme ve değerlendirme sonuçlarını verme açısından folklorun dilbilim, tarih, sanat tarihi, dinler tarihi, edebiyat, sosyoloji, din bilim, coğrafya, antropoloji, etnoloji, etnografya, arkeoloji, psikoloji, onomastik, tıp, veterinerlik, müzikoloji, meteoroloji, zooloji, botanik, mimari, ekonomi, mitoloji, hukuk ile yakın ilgisi bulunmaktadır. Güzel sanatların bütün dalları da folklardan yararlanmaktadır.

1.1. Folklorun Amacı:

Folklor, halk kültürünü araştırıp değerlendirmekle toplumun sosyo-ekonomik dinamiklerini ortaya çıkarmakta, milletin kültür birliğini sağlamakta, mahalli kültürü önce milli kültür, daha sonra da evrensel kültür haline getirerek, insanlığın ortak kültürüne katkıda bulunmaktadır. (Tan, 1995)

1.2. Folklorun Konuları:

Genç bir bilim olan folklorun konuları başlangıçta anonim halk edebiyatı ürünleriyle türkülerden, geleneklerden ve inançlardan ibaretti. Günümüz folklor anlayışına göre halka ait her şey onun kültürünü oluşturmakta, dolayısıyla folklorun konuları içine girmektedir.

Ünlü folklorcılardan Paul Sébillot'nun 1904-1907 yılları arasında yayımladığı 4 ciltlik Fransa Folkloru (Folklore de France) adlı eserinde ciltlerin ana konuları şöyle belirlenmişti:

1. Cilt: Gök ve Yer
2. Cilt: Deniz ve Tatlı Sular
3. Cilt: Hayvanlar ve Bitkiler
4. Cilt: Halk ve Tarih

Londra Folklor Derneği'nin (Society of Folklore) 1914 yılında ikinci baskısı Charlotte Burne tarafından kaleme alınan elkitabında konular şöyle sıralanmıştır:

I. Kitap: İnançlar ve Uyulması Gerekli Kurallar:

1. Yer ve Gök
2. Bitkiler âlemi
3. Hayvanlar âlemi
4. İnsanlar
5. İnsanlar tarafından yapılmış eşyalar
6. Ruh ve öteki dünya (âhiret)
7. İnsanüstü varlıklar
8. Kehanet ve fallar
9. Sihir
10. Hastalık ve halk hekimliği

II. Kitap: Âdetler:

1. Siyasal ve toplumsal kuruluşlar
2. Kişisel hayata ait törenler

3. Meslekler, zanaatlar ve sanayi
4. Geleneksel bayramlar ve diğer bayramlar
5. Oyunlar, sporlar ve eğlenceler

III. Kitap: Hikâyeler, Şarkılar ve Atasözleri:

1. Hikâyeler
 - a) Gerçek diye anlatılanlar
 - b) Eğlence olarak anlatılanlar
2. Halk şarkıları ve şiirleri
3. Atasözleri ve bilmeceler
4. Deyimler, benzetmeler

IV. Kitap: Katkılar:

1. Terimler
2. Soru listesi örnekleri
3. Hint-Avrupa masa tipleri
4. Karşılaştırmalı bibliyografya

İsviçre Halk Gelenekleri Derneği'nin 1917-1919 yılları arasında yayımladığı Folklor Bibliyografyası'nda (Volskundliche Bibliographie) Hoffman Kraye'ın uyguladığı tasnif sistemi işe şöyledir:

1. Genel (Bibliyografya, Metot)
2. Köy
3. Binalar (evler, ambarlar, kiliseler)
4. Eşyalar
5. İşaretler (mülkiyet damgaları, markalar)
6. Halk sanatları ve teknikleri (dokumacılık, oymacılık v.b.)
7. Halk psikolojisi
8. Giyim-kuşam, süslenme
9. Yiyecek ve içecekler
10. Âdetler
11. Halk hukuku
12. İnançlar

13. Halk hekimliği
14. Halk Edebiyatıyla ilgili genel bilgiler
15. Halk şiiri (şarkılar, atasözleri, müzik, dans, manzum kitabeler)
16. Masallar (peri masalları, fıkralar, efsaneler, menkabeler)
17. Halk tiyatrosu
18. Takvimler, yıllıklar
19. Halk dili (Ağızlar, bilmeceleler, atasözleri, özel diller, argo)
20. Adlar (yer adları, aile adları, kişi adları, Allah’a ait adlar v.b.)

1927-1928 yıllarında Türk Halk Bilgisi Derneği’nin geliştirdiği ve 1928 yılında “Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber” adıyla iki defa yayımladığı folklor kadrosunda şu ana başlıklar bulunuyordu:

- I. Muhite (çevreye) dair halk bilgisi
- II. Eve dair halk bilgisi
- III. Ev eşyasına dair halk bilgisi
- IV. Sanatlara ve mesleklere dair halk bilgisi
- V. Elbiseye dair halk bilgisi
- VI. Gıdaya dair halk bilgisi
- VII. Âdetlere dair halk bilgisi
- VIII. İtikatlara (inançlara) dair halk bilgisi
- IX. Bilgiye dair halk bilgisi
- X. şiire dair halk bilgisi
- XI. Temâşaya (tiyatroya) dair halk bilgisi
- XII. Hikâyeye dair halk bilgisi
- XIII. Musikiye dair halk bilgisi
- XIV. Raksa (Halkoyununa) dair halk bilgisi
- XV. Hukuka dair halk bilgisi

Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek 1977 yılında folklorun konularını XXV ana başlık altında toplamıştır.

- I. Köy, kasaba ve kent yaşamı (monografiler)
- II. Yerleşim-yerleşim türleri

- III. Barınak-konut (Halk mimarisi)
- IV. Aydınlanma, ısınma
- V. Taşıtlar, taşıma teknikleri
- VI. Ekonomi türleri
- VII. Halk ekonomisi
- VIII. Beslenme, mutfak, kiler
- IX. Ölçme, tartma, hesaplama birimleri; zaman ve mesafe kavramları
- X. Halk sanatları ve zanaatları
- XI. Giyim-kuşam-Süs
- XII. Halk bilgisi
- XIII. Halk inançları; töreler, âdetler, gelenekler, görenekler
- XIV. Geçiş dönemleri
- XV. Bayramlar-karşılamlar, uğurlamalar
- XVI. Kalıp hareketler (tavırlar, jestler, mimikler)
- XVII. Dernekler, kuruluşlar; dayanışma ve yardımlaşma
- XVIII. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar, işlemler
- XIX. Halk edebiyatı
- XX. Halk tiyatrosu (geleneksel tiyatro)
- XXI. Halk oyunları (dansları)
- XXII. Halk müziği ve müzik araçları
- XXIII. Çocuk oyunları ve oyuncaklar
- XXIV. Halk eğlenceleri; sporlar
- XXV. Adlar

Türk Folklorunun konularını belirleyerek, derlenen malzemenin arşivlenmesinde kullanılmak üzere en geniş ve bütün konuları içine alan çalışmayı Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı (Bugünkü Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü) yapmıştır. 1976 yılında uygulamaya konulan Türk Folklor Arşiv Kılavuzu'na göre 100'lük kodlama seviyesinde Türk Folklorunun konuları şu şekilde belirlenmiştir.

A. Genel Konular

A 100 Milli Folklor Araştırma Dairesi (Bugün HAGEM) yazışmaları

A 200 Türkiye'deki folklor kuruluşları

- A 200 Yurt dışındaki folklor kuruluşları
- A 400 Folklorcuların biyografileri (hayat hikâyeleri)
- A 500 Yerleşme yerleriyle ilgili bilgiler
- A 600 Kaynak kişilerle ilgili bilgiler
- A 700 Folklor atlasları

B. Dil-Anlatım:

- B 100 Halk etimolojisi
- B 200' Ad verme (onomastik)
- B 300 Ağızlar
- B 400 Kelime hazinesi (vocabulary)
- B 500 Bedeni hareketler dışında anlatım, haberleşme
- B 700 Değişik konuşmalar, çağırımlar

D. Âşık-Tekke Edebiyatı:

- D 100 Âşık-Tekke Edebiyatının özellikleri
- D 200 Türler
- D 300 Âşık-Tekke Edebiyatı şairleri ve eserleri

E. Anlatımlar:

- E 100 destanlar
- E 200 Efsaneler
- E 300 Evliya Menkabeleri
- E 400 halk hikâyeleri
- E 500 Masallar
- E 600 Fıkralar

F. Anonim Şiirler:

- F 100 Destanlar
- F 200 Türküler
- F 300 Mâniler
- F 400 Tekerlemeler

G. Kalıplaşmış Sözlər:

- G 100 Atasözleri
- G 200 Deyimler
- G 300 Ölçülü sözlər
- G 400 Bilmeceler
- G 500 Dualar (Dilekler)
- G 600 Beddualar (ilenmeler, ilençler)
- G 700 Yeminler
- G 800 Selâmlar
- G 900 Küfürler, argo sözlər
- G 1000 Tekerlemeler
- G 1100 Okşamağlıklar
- G 1200 Nasihatler
- G 1300 Satıcı sözləri
- G 1400 Hitaplar, çağırmağlar

H. Dayanışma, Yardımlaşma ve Eğitım Kurumları:

- H 100 Ahilik
- H 200 Efe, seymen kuruluşları
- H 300 Dini kuruluşlar (tarikatlar)
- H 400 İmece
- H 500 Komşuluk, misafirperverlik
- H 600 Zekât, hayır işleri
- H 700 Vakıflar

I. Hayatın Dönüm Noktalarıyla İlgili Gelenek ve Görenekler:

- I 100 Doğum
- I 200 Çocukluk çağı
- I 300 Sünnet
- I 400 Evlenme
- I 500 Askere, gurbete uğurlama, karşılama
- I 600 Hacı uğurlama ve karşılama
- I 700 Ölüm
- I 800 Günlük hayatla ilgili gelenek ve görenekler

İ. Halk Bilgisi:

- İ 100 Halk hekimliği (tıbbi)
- İ 200 Halk veterinerliği (baytarlığı)
- İ 300 Halk meteorolojisi
- İ 400 Halk takvimi
- İ 500 Halk hukuku
- İ 600 Halk matematiği
- İ 700 Halk botaniği (bitkibilimi)
- İ 800 Halk Zoolojisi (hayvanbilimi)
- İ 900 Halk ekonomisi
- İ 1000 Halk taşıtları, taşıma teknikleri

J. Bayramlar, Törenler, Kutlamalar:

- J 100 Dini bayramlar
- J 200 Milli bayramlar
- J 300 Kandiller
- J 400 Kutsal aylar, günler
- J 500 Hıdrellez
- J 600 Nevruz

K. İnanışlar

- K 100 Tabiat olaylarıyla ilgili inanışlar
- K 200 Canlı varlıklarla ilgili inanışlar
- K 300/ Cansız varlıklarla ilgili inanışlar
- K 400 Dini inanışlar
- K 500 Nazar-nazarlık
- K 600 Yatırırlarla, ziyaret yerleriyle ilgili inanışlar
- K 700 Rüya, fal
- K 800 Büyü
- K 900 Yağmur duası
- K 1000 Kurban, adak
- K 1100 Uğur, bereket

L. Halk Tiyatrosu:

- L 100 Gölge oyunu (Karagöz)
- L 200 Orta oyunu
- L 300 Meddahlık
- L 400 Kukla
- L 500 Köy seyirlik oyunları

O. Oyun-Eğlence-Spor:

- O 100 Çocuk oyunları
- O 200 Büyüklerin oyunları, eğlenceleri
- O 300 Geleneksel sporlar
- O 400 Oyuncaklar, eğlence spor araç ve gereçleri

P. Halk Oyunları (Dansları):

- P 100 oyunların doğuş hikâyeleri
- P 200 Oyunların çeşitleri
- P 300 Oyunlarda giyim-kuşam, süslenme
- P 400 Oyunlarda çalgılar, müzik
- P 500 Oyunların figürlerle anlatımı

R. Halk Müziği:

- R 100 Halk müziğinin özellikleri
- R 200 Türler
- R 300 Halk çalgıları

S. Giyim-Kuşam, Süslenme:

- S 100 Çocuk giyimi
- S 200 Erkek giyimi
- S 300 Kadın giyimi
- S 400 Günlük giyim
- S 500 Törenlerle ilgili giyim
- S 600 Mesleklere ve yaş gruplarına göre giyim
- S 700 Süslenme

T. Halk Sanatları ve Zanaatları:

- T 100 Yapım tekniklerine göre el sanatları
- T 200 Hammaddelerine göre el sanatları
- T 300 Meslekler
- T 400 Halk resmi

U. Halk Mimarisi:

- U 100 Konut çeşitleri
- U 200 Hayata yardımcı yapılar
- U 300 Yapı teknikleri
- U 400 Halk mimarları, yapı ustaları
- U 500 Konutlarda ve yardımcı yapılarda bölümler, süsleme
- U 600 Konutlarda ve yardımcı yapılarda aydınlanma, ısınma
- U 700 Konutların döşenmesi, kullanımı ve ev eşyaları

V. Halk Mutfağı:

- V 100 Yiyecek türleri ve yapıları
- V 200 İçecek türleri ve yapıları
- V 300 Belirli gün ve törenlerde yenilip içilenler ve yapıları
- V 400 Yiyecek ve içeceklerin korunması
- V 500 Mutfak araç ve gereçleri, kullanılışları
- V 600 Sofra gelenek ve görenekları (Tan, 1995)

1.3. Halk Müziğı

Halk müziğı; halkların doğal yaşam süreçleri içerisinde duygu, düşünce ve yaşayışlarını ifade etmek için ürettikleri ve bünyesinde bulundukları toplumun kültürünü yansıtan, anonim nitelikteki, sözlü-sözsüz ezgilerdir.

Nida Tüfekçi'ye göre halk müziğinin özellikleri şunlardır:

1. Sahibinin bilinmemesi
2. Halk tarafından benimsenip onun ifadesine bürünmüş olması
3. Kulaktan kulağı verilme suretiyle hayatını sürdürmesi

4. Gelenek haline gelmesi
5. Zaman içerisinde derin bir geçmişı olması
6. Halkın ortak malı olması
7. Mekan içinde yaygın olması
8. Yöresel dil ve müzik özelliklerini bünyesinde taşıması
9. İddiasız olması
10. Kişisel yapım olmaması

Hugo Riemann halk müziğini üçe ayırır;

1. Ezgisi ve sözleri kimin tarafından yapıldığı belli olmayanlar,
2. Birçok neden ve saiklerle halk tarafından benimsenmiş halk şarkısı ifadesi taşıyanlar,
3. Melodik ve armonik bünyesi kolayca anlaşılan ve popüler bir ad taşıyan ezgiler.

Moser'e göre; "Halkın ortak malı olan şarkı ve melodiler halk türküsüdür".

Fransız Michelle Brenne halk türküsünü, "Halk tarafından benimsenen, kulaktan kulağa verilmek suretiyle yayılan ezgiler" olarak tanımlar.

İngiliz Prat; "Köylü ve halk arasından çıkıp gelenek haline gelen ezgiler halk türküsüdür" demektir.

İngiliz Bireniers; "Halkın ortak malı olan, en basit düz ve yalın şarkılardır ve yaparı belli değildir" tanımını kullanır.

Muzaffer Sarısözen'e göre ; "Halkın sahibini bilmeden söylediğı ezgilere halk musikisi denir"

Mahmut Ragıp Gazimihal'e göre; halk şarkısı tabirini "chant populaire" karşılığı kullandık, fakat, Almanların kendi halk şarkılarına "lied" dedikleri gibi, biz de kendi halk şarkılarımıza genellikle "türkü" dedik. Anadolu'da da şarkı adı bilinmez.

Türk Halk Müziği ezgilerini iki grupta inceleyebiliriz;

1. Anonim Halk Müziği (Yaratıcıları belli olmayanlar)
2. Aşık Müziği (Yaratıcıları belli olanlar)

1. Türkülerimiz kaynağından çıktığı gibi kalmamış, zaman ve mekân içinde kulaktan-kulağa, babadan-oğula, ve ustadan-çırağa yoluyla anonimleşmiş ve halkın ortak malı haline gelmiştir.

2- Aşık müziği; saz çalabilen, doğaçlama şiir söyleyebilen, sazla-sözü (şiiri) birleştirebilen ve bir ustaya bağlanmış olan aşıkların yaptıkları müziklerdir. Ayrıca aşıklar, anonim ezgileri kullanarak da şiir söylemişlerdir.

1.4. Halk Müziğinde “Anonimlik”

Halk müziğinin en temel özelliklerinden biri, halkın ortak üretimi olması ve halkın ortak duygularını, yaşayışlarını yansıtmasıdır. Elbette ki, ortaya çıkan her ürün sözlü anlatım geleneği içerisinde ortaya çıktığı gibi kalmamış, kulaktan-kulağa, kuşaktan-kuşağa geçerek ve her söylendiği ortamda bünyesine bir şeyler katarak veya bir şeyleri çıkararak yaşamını sürdürmüştür.

Ve bu süreçlerden geçen ürün halkın ortak üretimi haline gelmiştir.

Türkülerimiz; kaynağından çıktığı gibi kalmamış, halkın dilinde ve telinde nakış işlenerek, özümленerek, yorumlanarak yeni boyutlar kazanmış, çeşitli değişikliklere uğrayarak ferdiliklerini kaybetmişler, derleyiciler aracılığıyla da bizlere ulaşmışlardır. Türkülerimizin bu zaman dilimi içerisinde uğradığı değişiklikler “folklerik oluşum” (anonim olma) dediğimiz evreyi meydana getirir. Folklorik oluşumunun meydana gelmesini sağlayan en önemli faktör de o zamanda iletişim araçlarının olmayışı, iletişimin dil ve tel aracılığıyla gerçekleşmiş olmasıdır. İşte bu özellik ferdi olan türkülerimizin anonim olmasını sağlamış, anonimlik ilkesi de türkülerimizin vazgeçilmez unsuru olmuştur. (Turhan, 2000)

2. BÖLÜM

2. DERLEME NEDİR?

Derleme; kelime anlamı; derlemek işi, tedvin.2. Seçilip toplanmış.

Derlemek; seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek.

2- Düzgün bir biçimde toplamak (Türkçe Sözlük, 1998)

Halk müziğinde “derleme” halk müziği ürünlerini kaynağında, yaşadığı en orijinal şekliyle, birinci elden kaydederek, tasnif etmek suretiyle arşivleme ve müzik alanının hizmetine sunma çabalarının tümüdür.

Derleme çalışmalarının planlanması ve sonuçlandırılmasıyla birlikte derlemenin de içinde bulunduğu belli safhalar vardır. Bunlar:

1. Araştırma-planlama; Konunun tespiti, ilgili malzemenin belirlenmesi, uygun metodun seçimi.(Bunlar, sahaya çıkmadan önce yapılması gereken çalışmaları kapsar.)
2. Derleme; Belirlenen malzemenin derlenmesi. (Bu safha derlemecinin sahadaki çalışmalarını kapsar.)
3. Sonuç, değerlendirme; Derlenen malzemenin değerlendirilmesi.

2.1. Derlemenin Amacı Ve Önemi

Derleme yapmanın önemini birkaç yönden ele alarak açıklayabiliriz.

Bunların başında ekonomik, kültürel ve toplumsal koşulların hızla değişmekte olduğu, yani geleneksel toplum biçiminden yeni toplum biçimine geçişle, gelişen teknoloji, kitle haberleşme, ulaşım araçları ve buna bağlı olarak değişen sosyal yaşam biçimi içerisinde halk müziği ürünleri üretilmemekte, unutulmakta

veya yozlaşmaktadır. Bu nedenle, daha yaygın ve ciddi bir şekilde, bilimsel yöntemlerle halk müziği ürünleri en orijinal şekliyle derlenmeli ve çok yönlü bir şekilde tasnif edilmelidir.

Ayrıca, eğer bir toplum taklitçi ve kopyacı olmadan kendi çağdaş müziğini yaratmak istiyorsa, kendi halkının duygu ve düşüncelerinden süzülerek ortaya çıkmış olan müziğini temel almalı ve bu temel üzerine çağdaş müziğini üretmelidir.

Bir başka neden, halkımızı tanımak zorunluluğudur. Yeni gelişmelerin yönü ve gücü halkın geçmişinde bulunduğu için, geleceği iyi kurmak, geçmişi iyi bilmek ve değerlendirmekle mümkündür. Geçmişi iyi bilmek, halkı doğruya en yakın ölçüde tanımak ise halkın yarattığı değerleri bilimsel bir bütünlükte bilmekle, incelemekle, değerlendirmekle olur. (Turhan, 2000) Bu nedenle de toplum yaşamına damgasını vurmuş ve toplumsal yaşama yön vermiş günlük, sosyal, ekonomik, kültürel ve tarihsel olaylar başta olmak üzere çeşitli gelenek, görenek, inançlar ve benzeri olguları konu edinmesi açısından halk müziği, kültürün önemli yapı taşlarından biri olarak önem kazanmaktadır. Bu nedenlerle geleneksel değerlerden kan alan çağdaş bir kültür yaratma süreci içinde halk kültürünün diğer unsurları gibi halk müziğinin de derlenmesi ve araştırılması kaçınılmaz bir amaç haline gelmiştir. (Müzik Ansiklopedisi, 1985)

2.2. Derlemenin Kapsamı

Derleme çalışmalarının kapsamından bahsederken bir coğrafi sınır çizmek doğru olmayabilir. Çünkü, bu konuda çeşitli unsurlar belirleyici olabildiği gibi, koşul ve şartlar da önem taşımaktadır.

Derlemecinin kendi ülkesinde derleme yapmasına sebep olan unsurlar şunlardır:

Ülkelerin çok zengin, ancak hızla değişen kültür ürünlerini biran önce derleme mecburiyeti, en önemli unsurların başında gelmektedir. Bunun dışında başka ülkelerde araştırma yapmanın ekonomik zorlukları, araştırma için izin almanın uzun süre alması, çalışma yapılacak ülkede karşılaşılabilecek muhtemel çeşitli zorluklar ister

istememez derlemecileri kendi ülkelerinde çalışma yapmaya zorlamakta veyahut da çalışmalarını kendi ülkeleriyle sınırlı tutmak zorunda bırakmaktadır.

Bunun yanı sıra derlemecilerin yabancı bir ülkede yaptığı çalışmalara da tanık olmaktadır. Derlemecileri kendi ülkeleri dışında derleme yapmaya yönelten sebepleri de şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

A. İlmî Sebepler:

a) Pek çok sanayileşmiş ve kentleşme sürecini tamamlamış batılı ülke, folklor malzemesinin dinamik olarak yaşadığı köy kültürlerini kaybetmişlerdir. Bu tip ülke folklorcuları kendi ülkeleri dışında, folklor geleneğinin canlı bir şekilde yaşadığı ülkelerde derleme yapmak ihtiyacını duymaktadırlar.

b) Geçmişten beri süregelen savaşlar neticesinde aynı halkın mensupları farklı farklı ülke sınırları içinde kalarak bölünmüştür. İşte bu tip halkların folklorcuları ister istemez başka bir ülkenin bünyesinde kalan soydaşlarının folklorlarını incelemek zorunda kalmaktadırlar.

c) Halk kültürlerinin yayılma alanları ile dağılma yollarının belirlenmesi için komşu ülke ve kültürlerinin incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

d) Göçmen olarak başka bir ülkeden gelen folklorcu; doğup büyüdüğü, yaşadığı eski ülkesinin halk kültürüne özlem duyar ve fırsat buldukça eski ülkesine giderek orada derleme yapabilir.

B. Siyasi, dini ve ekonomik sebepler:

a) Geçen bir asırdan beri hammadde ve enerji kaynakları sorununa sömürgecilikle çözüm bulan batılı ülkeler bu ihtiyaçlarını giderebilmek için Ortadoğu, Uzakdoğu ve Afrika ülkelerinde maddi ve sözlük halk kültürü unsurlarını tespit etmek ihtiyacı duymuşlardır.

b) Mensubu bulunduğu din ve mezhebi, gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelere yaymak için teşekkül ettirilmiş misyonerlik teşkilatları da yayılmak istedikleri sahada daha önceden dini halk kültürü araştırmaları yaparak toplumun bu konudaki değer yargıları ile zafiyetlerini tespit etmektedirler.

c) Ülkelerin aynı siyasi blokta yer almaları, aynı ideolojiye sahip olmaları, siyasi müttefiklik ve dostluklarda başka bir ülkede folklor saha çalışması yapmalarını sağlar.

C. Merak veya serüven duygusu:

Özellikle Ortadoğu ve Uzakdoğu'nun gizemli kültür yapısı Batılı insan için her zaman bir merak konusu olmuştur. Bu yüzden başka bir ülkede folklor saha çalışmasını besleyen duygular arasında merak ve serüven amacını göz ardı edemeyiz.

2.3. Derlemeci / Derleyici Kimdir?

Derlemeci / Derleyici; derleme işini yapan kişidir. İki tür derlemeci vardır.

1. Profesyonel Derlemeci; derleme yapmak için gerekli bilgi-beceri, bakış açısı, yöntem veya donanmış olması gereken entelektüel araç ve gereçlere sahip kişidir. Profesyonel Derlemeciyi de ikiye ayırabiliriz.

a) Akademisyen Derlemeci; Akademik öğrenim görmüş ve çalışmalarının önemli bir kısmını bu alana ayırmış kişidir.

b) Gönüllü derlemeci; Akademik öğrenim görmemiş, ama bu işe gönül verip kendini çeşitli yönlerden bilgi ve becerilerle donatmış ve işin bilimsel yönüyle de ilgilenerek emek veren kişidir.

2- Amatör Derlemeci; İlgilendiğı, zevk aldığı veya merak ettiği bir alanda malzemeler toplayan, fakat topladığı malzemenin bilimsel çalışmalarını yapma kaygısı taşımayan ve bu işi hobi olarak yapan kişidir.

Amatör derlemecinin önemi, topladığı malzeme ile bir arşiv oluşturmaya ve malzemenin kaybolmasını önlemesidir. Ancak, malzemenin gerçeğe uygunluğu, doğruluğu ve güvenilir olması da dikkat edilmesi gereken bir husustur.

2.4. Derlemecinin Sahip Olması Gereken Bilgi Ve Beceriler

1. Her şeyden önce derlemecinin derleme yapmaya meyli , merakı olması ve kişiliğinin de derlemeci olmaya uygun olması gerekir. (Değerli, 1999) Bu istek ve meraktan sonra da derlemecinin bazı bilgi, beceri , yöntem ve bakış açılarıyla donanmış olması, başarılı bir derlemenin ve derlemecinin koşullarını hazırlayacaktır.

2. Derlemeci, ön yargılardan uzak, dikkatli ve duygularını işinden ayırarak tarafsız olarak gözlem yapabilme yeteneğine sahip olmalıdır.

3. Derlemeci, her türlü sosyal kesimden insanların psikolojisini kavrayarak, konuşturabilme, söyletebilme yeteneğine sahip olmalıdır.

4. Derlemeci, halk içine karışmaktan zevk alan, halkı seven bir kişiliğe sahip olmalıdır.

5. Derlemeci, alan çalışması metot ve tekniklerini iyi bilmesi ve derleyeceği malzemeye, bulunduğu ortama uygun metot ve teknikler geliştirebilme becerisine sahip olmalıdır.

6. Derleyeceği malzemeye çok yönlü yaklaşabilmesi için; edebiyat, tarih, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, dilbilimi, ekoloji, arkeoloji, mitoloji ve coğrafya gibi bilim dallarından yararlanabilmelidir.

7. Derlemeci, daha önceden yapılmış derlemelerden, ses kayıtlarından ve araştırmalardan yararlanabilmesi için arşiv kullanma becerisine sahip olmalıdır.

8. Derlemeci, yaptığı çalışmalarda düşüncelerini ifade etmek ve başka araştırmaları takip edebilmek için hem çalıştığı alanın ulusal terminolojisini hem de uluslararası terminolojisini bilmelidir.

9. Derlemeci, folklor bilgisine (hikâyeler, bilmeceler, türküler...) sahip olmalıdır. Bu bilgilerden kaynak kişilerle kurulan ilişkilerde yararlanabilmelidir.

10. Derlemeci, kaynak kişilerin verimini arttırmak, ve daha çok malzemeye ulaşmak için, iyi ilişkiler geliştirebilme yeteneğine, bilgi ve becerisine sahip olmalıdır.

11. Derlemeci, rol yapabilme kabiliyetine sahip olmalıdır. Çalıştığı farklı yörelerde; değişen davranış şekillerini (oturma şekli, yemek yeme şekli...), konuşma farklarını vb. taklit edebilmeli, insanlarla kuracağı ilişkilerde bundan yararlanabilmelidir. (Değerli, 1999)

12. Derlemeci, çalışacağı topluluğun dilini, ağız ve şive farklarını da bilmelidir.

13. Derlemeci, bir kaşif zihniyeti ve azmi taşımalıdır ki çalıştığı bölgenin en karakteristik malzemelerini bulup ortaya çıkarabilmelidir.

14. Derlemeci, çalışacağı alana çıkmadan önce o bölgeyle ilgili yayınları okumalı ve bölgeyi sosyal, kültürel, ekonomik yönden tanımalıdır. Bu nedenle de derlemeci bibliyografya hazırlayabilme bilgi ve becerisine sahip olmalıdır.

15. Derlemeci, yöre ağızlarını çevirip yazabilmek için transkripsiyon alfabesini bilmelidir.

16. Derlemeci, elindeki malzemeyi tanımak ve sınıflandırabilmek için indeks kullanımını bilmelidir. (Çobanoğlu, 1999)

17. Derlemeci, derleme çalışmasını aksatmadan ve daha verimli bir şekilde yapabilmek için, sağlığına dikkat etmelidir. Doktor kontrolünden geçip, sağlıklı bir şekilde derleme işine başlamalıdır. Çalışma sırasında sağlığına dikkat etmeli, değişen iklim koşullarına ve beslenme şekillerine karşı da dikkatli davranmalıdır. Derlemecinin beden sağlığı kadar ruh sağlığının da iyi olması önemlidir. İyi ilişkiler

kurabilmesi, sabırlı ve hoşgörölü olabilmesi için ruh sağılıının da iyi olması gereklidir.

Sayın Dr. Bülent Aksoy, Béla Bartók'un bu konudaki görüşlerini şöyle açıklıyor. Şenel,(2000)

“Bartok “Halk Mûsıkısını Niçin ve Nasıl Derlemeli” başlıklı denemesinde, bir folklorcudâ bulunması gereken donanımı şöyle sıralıyor:

... ideal bir folklorcunun geniş bir ansiklopedik bilgisi ve genel kùltürü olmalıdır.

- Lehçe ve ağız telaffuzlarını kavrayabilmesi için filoloji ve fonetik bilgilerine ihtiyaç vardır.

- Musiki ile oyun arasındaki ilişkileri anlayabilmesi için, koreograf olmalıdır.

- Musiki ile gelenekler-görenekler arasındaki ilişkiyi kavrayabilmesi için genel folklor ve etnografya bilgilerine ihtiyaç vardır.

- Sosyolojiden hiç anlamıyorsa, musikin derleme bölgesinde yaşayan insan topluluğunun hayatı içindeki yerini hayatına nasıl yansıdığını değerlendiremez.

- Tarih bilgisinden ve kùltüründen büsbütün yoksunsa, derleme bölgesinde yaşayan halkın o yöreye nasıl yerleştiğini bilmez ve bu konuda genel sonuçlarına ulaşamaz.

- Değişik halkların musiki geleneklerini karşılaştırmak istiyorsa, o halkların dillerini ve musikilerini öğrenmesi gerekir.

- Ve tabii, kulağı hassas bir musikici ve iyi bir gözlemci olması gerekir...

- Bugüne kadar derlenen bütün malzemeyi gözden geçirip, daha önceki araştırmalarda ne gibi eksiklikler, boşluklar bulunduğunu görmek.

- Araştırma bölgesinin seçimi; yörenin tarihi, etnografik özelliklerinin dikkate alınması; yabancılardan en az etkilenmiş köylere öncelik tanınması.

- Ezgilerin yerinde, köyün içinde kaydedilmesi; köyünden ayrılmış kimselerden malzeme toplanmaması...

- Halk ezgilerinin mutlak, değişmez bir bestesi olmaz. Halk ezgisi söylendiği anda varolur. Bestecilik ve icracılık iç içedir burada. Bu bakımdan, halk musikisinin yazılı musiki anlayışıyla kavranması mümkün değildir. Derleyici, derlediği ezginin belli bir coğrafi bölgede ve belli bir tarihi andaki durumunu bilmelidir...

- Derleme vaktinin iyi seçimi: Köylülerin vaktinin boş olduğu günleri seçmek gerekir. Belli bir töreye bağlı bir musiki türünü incelemek gerekiyorsa, elbette bu törenin uygulandığı günleri seçmek gerekir.

- Neyi derlemeli, neyi derlememeli? Buna iyi karar vermek gerekir. (Dış baskıdan, dış etkiden uzak kaldığını tahmin ettiğimizde ezgileri derlemek gerekir) diyor Bartók.

- Kadınlardan mutlaka ezgi derlemek gerekiyor. (Kadınlar ezgileri iyi bilirler, daha doğru söylerler, musiki ürünlerinin daha bozulmamış biçimlerini saklarlar. Erkekler daha çok gezdiklerinden, başka köylere ait ezgiler sunabilirler araştırmacıya. Ayrıca doğrudan doğruya kadınlara, genç kızlara özgü, düğün türküleri ve ağıtlar vardır.)

- Türkü derlenen kişinin geçmişi, yaşı, mesleği, öğrenim durumu; köyünden kaç kere ayrıldığı; maddi durumu; söylediği ezgiyi ne zaman kimden öğrendiği; aynı türküyü başkalarının da bilip bilmediği, biliniyorsa, kimlerin ve kaç kişinin bildiği (bütün bunlar türkünün günümüze nasıl ulaştığı sorusuna cevap aramak içindir). İcracının en çok sevdiği hava ve o havayı niçin sevdiği; derlenen ezgilerin köy hayatındaki yeri; belli bir töreye ya da oyuna bağlı olup olmadığı, bağlı ise törenin ve oyunun ayrıntılı bir biçimde anlatılması, oyunun adı ve hareketleri; ne zaman kimlerce oynandığı; çalgıları, kimlerin çaldığı; aynı zamanda sesle eşlik edilip

edilmediği; edilmişse oyuncuların mı, seyircilerin mi, yoksa her ikisinin de birden mi eşlik ettikleri vb.

- Aynı ezgiyi aynı icracıdan başka bir gün kaydetmek.

- Kaynak kişilerin, oyun sahnelerinin, çalgıların filmini, bu mümkün değilse fotoğrafını çekmek: Bu, derlemeyi yaşayanı gerçekliğe yaklaştıracaktır.

- Bundan sonra, derlenen malzeme üzerinde laboratuvar çalışmaları başlar. Araştırmanın sonuçları kaleme alınır.

Kısaca derlemeciler; her şeyden önce derlemenin bilimsel önemine, aslına uygunluk prensibine inanmış, folklor şuur ve yapısına sahip, halkı seven, halkla konuşmasını ve konuşturmasını bilen, konusunda uzman olan, beden ve ruh sağlığına sahip, derlediği malzemeye çok yönlü, karşılaştırmalı, sentezci tahlilci bir yaklaşımla yönelen ve bütüne varma çabasında olan kişi olmalıdır.

2.5. Transkripsiyon Alfabeti

Günümüzde, yazıya geçmemiş çeşitli şivelerin telaffuz şekillerinde ya da yabancı harflerle yazılmış kitap ve metinlerin çevirisinde, genel milli alfabenin dışında birtakım işaretli alfabeler de kullanılmaktadır ki bunlara ilim dünyasında Transkripsiyon Alfabeti denir.

Bu alfabelerden, doğrudan doğruya kişilerin telaffuzlarında veya mahalli ağızlarda rastlanan çeşitli sesleri yazmak için kullanılan türüne Fonetik Transkripsiyon, yabancı bir yazının işaretlerini milli alfabedekine çevirmeye yarayan türüne ise Metin Transkripsiyonu Alfabeti adları verilir.

Bundan dolayı, halk müziği derleme çalışmalarında kaydedilen malzemeyi yazıya geçirirken yöresel şive ve ağızları tam olarak aktarabilmek için Transkripsiyon Alfabetinden yararlanılır.

Transkripsiyon alfabesinde harflerin sırası:

Transkripsiyon alfabesindeki harflerin sırası, milli alfabemizdeki aynıdır. Onun için lügatlerdeki sözlerin, müellif ve kitap isimlerinin sıralanmasında, transkripsiyon alfabesindeki işaretli harfler ayrıca nazara alınmaz. Bu hususta harfin asıl alfabemizdeki şekli esas tutulur. Bunlar ve işaretliler aynı harf sayılır ve kendilerinden sonra gelen konsonant veya vokallere göre dizilirler.

Buna göre transkripsiyon alfabesinin sırası şudur:

1	a	$\bar{a}$	$\tilde{a}$	$\hat{a}$	$a_{\circ}$	$\dot{a}$	
2	b	$\dot{b}$					
3	c						
4	ç						
5	d						
6	e	$\bar{e}$	$\tilde{e}$	$\hat{e}$	$\dot{e}$	$e_{\circ}$	ϵ
7	f						
8	g	$\dot{g}$	$\dot{g}'$	$\bar{g}$			
9	h	$\dot{h}$	$\tilde{h}$				
10	ı	$\bar{i}$	$\tilde{i}$	$\hat{i}$	$\dot{i}$		
11	i	$\bar{i}$	$\tilde{i}$	$\dot{i}$			
12	j						
13	k	$\dot{k}$					
14	ı	$\dot{l}$					
15	m						
16	n	$\dot{n}$	$\tilde{n}$	$\hat{ng}$			
17	o	$\bar{o}$	$\tilde{o}$	$\hat{o}$			
18	ö	$\bar{\ddot{o}}$	$\tilde{\ddot{o}}$	$\ddot{o}$			

19	p						
20	r						
21	s	$\underset{\cdot}{s}$	$\underline{s}$	$\widehat{s}$			
22	ş						
23	t	$\underset{\cdot}{t}$	t'				
24	u	$\bar{u}$	$\tilde{u}$	$\ddot{u}$	$\underset{\cdot}{u}$		
25	ü	$\bar{\bar{u}}$	$\tilde{\tilde{u}}$	$\ddot{\ddot{u}}$			
26	v	$\underset{\cdot}{v}$	$\dot{v}$	w			
27	y	$\dot{y}$	$\underset{\cdot}{y}$				
28	z	$\underset{\cdot}{z}$	$\dot{z}$	$\underline{z}$	$\underset{\cdot}{z}$		

İşaretlerin İzahı

1. - Vokallerin (ünlülerin) normalden uzun olduğunu gösterir: $\bar{a}$, $\bar{e}$ gibi
2. $\sim$ Vokallerin normalden kısa olduğunu gösterir: $\check{a}$, $\check{e}$ gibi.
3. $\hat{\cdot}$ Vokallerin bulanık (müphem) olduğunu gösterir: $\hat{e}$, $\hat{i}$
4. $^{\circ}$ Vokallerin yuvarlak (mazmun) olduğunu gösterir: $\bar{a}^{\circ}$, $\bar{e}^{\circ}$ gibi
5. $\underset{\cdot}{\cdot}$ Vokallerin metinde eksik veya kusurlu yazılmış olduğunu gösterir: $\underset{\cdot}{a}$, $\underset{\cdot}{e}$ gibi
6. $^{\circ}$ Vokallerin düşmüş olduğunu gösterir: b'len gibi.
7. Vokallerin arasındaki aralığı (hiatus) gösterir: so $\underset{\cdot}{u}$ $\underset{\cdot}{k}$ gibi
8. $^{\circ}$ Konsonantların (ünsüzlerin) yelileşmesini (mouillure) gösterir: t' , $\dot{g}$ gibi.
9. - Konsonantların peltek olduğunu gösterir: $\underline{s}$, $\underline{z}$ gibi.
10. $\underset{\cdot}{\cdot}$ Konsonantların üzerinde bunların her birinin ayrı birer hususiyetini gösterir: $\dot{g}$, $\dot{z}$ gibi
11. $\underset{\cdot}{\cdot}$ Konsonantların altında yalnız $\underset{\cdot}{k}$, $\underset{\cdot}{s}$, $\underset{\cdot}{t}$ için kalınlığı;

diğerlerinde ise ayrı hususiyetleri gösterir. (İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1946)

2.6. Sahaya Çıkmadan Önce Yapılacak Hazırlıklar

Sahaya çıkmadan önce hazırlıklarını tamamlayan derlemeci, sahadaki çalışmalarını kolaylaştıracak, zamanını en verimli şekilde kullanabilecek ve karşısına çıkması olası olumsuz durumlarda çözüm üretebilecektir.

Bu hazırlıklar şunlardır:

- a) Konunun tespiti: Bu ilk aşamada, derlenecek ve bu sayede açığa kavuşturulacak olan meselenin tespiti son derece önemlidir. Bu aşamada derlemeci, konuyu tespitini ve tahlilini yaparak çalışmasının yönünü belirlemelidir.
- b) Çalışılacak bölgenin seçimi: Derlemeci, malzeme açısından oldukça verimli olan ve mevcut imkanlarla gidilebilecek bir yer seçerken şu öncelikleri de göz önünde bulundurmalıdır:
 1. Malzeme açısından zengin olup, hızlı sanayileşme sonucu yozlaşmaya doğru giden yerlere.
 2. Baraj suları altında kalacak alanlar.
 3. Çeşitli doğal afetler nedeniyle risk altında olan alanlar.
 4. Mecburi yerleşime tabi tutulan göçebe topluluklarının yaşadıkları yerler.
 5. Kültür alışverişinin hızlı olduğu merkezler, sınır bölgeleri.
 6. Çok az derleme yapılmış yerler.
 7. Geleneğin çok canlı olduğu yerler.
 8. Geleneğin çok az değiştiği yerler.
- c) Uygun zamanın tespiti: Araştırma konusu tespit edilirken dikkat edilmesi gereken en önemli konuların başında derleme çalışmasına ayrılacak olan zamanın süresi gelmektedir. Derlemeye ayrılacak süre tespit edilirken derlenecek konu, derleyicinin tecrübesi, derleme yapılacak saha ve

zamanlama bakımından durumu gibi konular göz önünde bulundurulmalıdır.

- d) Toplanacak malzemenin ve bilgilerin belirlenmesi: Sahada derlenecek malzemeler ve bilgiler sonsuzdur. Bu nedenle derlemeci, toplayacağı malzeme ve bilgilerin çerçevesini belirlemelidir.
- e) Kullanılacak metotların tespiti: Derlemeci, derleyeceği malzemelere göre, çeşitli metotlara ihtiyaç duyabilir. Bu nedenle derlemeci, çeşitli metotlar ve teknikler hakkında bilgilenmeli ve hazırlıklarını buna göre yapmalıdır.
- f) Seçilen bölge ile ilgili kaynakların tespiti: Derlemeci, seçtiği bölge ve bölge kültürü hakkındaki kaynakların künyelerini içeren bir bibliyografya hazırlamalıdır.

Bu yayınlar, ona derleme yapacağı kişilerin sosyal tarihi, meslek alışkanlıkları, eğitim durumları, dinleri, politik görüşleri hakkında bilgiler verecektir.

Aşağıdaki liste, kaynakların nerelerde bulunabileceğini göstermektedir.
Goldstein, (1977)

1. Yalnız folklor alanında değil, edebiyat, antropoloji, tarih, dil, dilbilim ve sosyoloji gibi folklorla ilgili alanlarda yayınlanmış kitaplar ve dergiler de dahil olmak üzere, derlemeler ve mahsuller.
2. Genel mahiyette kültür incelemeleri.
3. Eski eserlerle ilgili mahalli yayınlar.
4. Mahalli derneklerin çeşitli yayınları.
5. Turistik rehberler.
6. Seyahat hatıraları.
7. Devlet yayınları (Sağlık, nüfus sayımı ve ekonomik raporlar).
8. Tarih eserleri (milli ve mahalli).
9. Çok okunan mecmualar.
10. Gazeteler (özellikle mahalli gazeteler).
11. Yayınlanmış hatıralar, hayat hikayeleri, bölgede yaşayanların hatıraları.

12. Mahalli yazarların, mahalli konular üzerine yazılmış romanları.
13. Sözlükler (özellikle diyalekt sözlükleri).

- g) Derlemecilerle temas: Derlemeci çalışacağı bölgede, daha önce derleme yapmış derlemeciler varsa, onlarla görüşüp, onlardan çeşitli konularda bilgiler almalıdır. Ayrıca toplanan malzeme ve yapılan kayıtları görüp, dinlemesi fayda sağlayacaktır.
- h) Gerekli malzeme ve teçhizat: Ses ve görüntü kayıt cihazları, fotoğraf makinesi ve bunların aksesuarları (kaset, şarj, pil, kablo...), akort düdüğü, diyafron gibi cihazlar temin edilmeli ve sahaya çıkmadan önce denenmelidir. Bu cihazların seçiminde, gidilecek bölgenin özellikleri ve iklim koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca yedek parça ve tamir için gidebileceği yerleri tespit etmesi, bazı küçük tamir işlerini de yapabilecek bilgi ve beceriye sahip olması derlemecinin işini kolaylaştıracaktır.

Eğer mümkünse, derleyici sahada biri yedek olmak üzere, iki ses kayıt cihazı ve kamera bulundurmalıdır.

2.7. Kaynak Kişi Kimdir?

En basit tanımıyla kaynak kişi; derlemecinin sahaya çıktığında, toplamak istediği malzemeyi almak için başvuracağı kişidir.

Tabi kaynak kişi sıradan biri değildir. O, temsilcisi olduğu kültürün bir taşıyıcısı olarak, bu kültürün gerçek kimlik ve kişiliğini yansıtabilen, dış etkenlerle yozlaşmamış, bozulmamış malzemeyi taşıyan ve bunları sunabilme becerisine sahip olan kişidir.

2.8. Kaynak Kişilerle Kurulan İlişkilerde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Derlemeci, kaynak kişi aracılığı ile üzerinde çalıştığı problemle ilgili olan o kültüre ilişkin değerleri, tutumları ve davranışları anlamaya, gözlemeye ve saptamaya çalışır... Bu nedenle, kaynak kişilerle ilişkiler sözkonusu olduğunda gerçekleri ortaya çıkarıcı bir iletişimin kurulabilmesi önem kazanmaktadır. (Turhan, 2000)

Derlemeci, kaynak kişilerle samimi ilişkiler kurmalı ve onlara derin bir saygı ve hürmet duygusu ile bağlanmalı. Kaynak kişileri emri altında bulunan kişi olarak görmemeli, bir üstünlük rolü takınmamalıdır. (Goldstein, 1977)

Köylü ve halk karşısında nazik, sabırlı, sakin ve mültefit olmak, köylü ile konuşmasını bilmek, onu konuşturmak gücüne sahip olmak gereklidir. Çalmaktan çekindiği zaman, çalmak; söylemekten çekindiği zaman, söylemek onu açar, çaldırır ve söyler... Derlemeci yaptığı için ciddiyetine ve önemine inanmalı ona göre hareket etmelidir. Derleyeceği derleme malzemesinin hem ulusal, hem de evrensel değer ve önemi olduğunu bilmelidir. (Yönetken, 1991)

Derlemeci kaynak kişilerle iyi ilişkiler geliştirebilmek için; sahadaki yaşantısını halkla aynı düzeyde tutması, aşırı lükse, tüketime kaçmadan bulunduğu ortamın ortalama yaşam standardına uygun barınacak yer ve ulaşım şekli seçmeli ve halkla iç içe olmalıdır.

Derlemeci, kaynak kişinin kendini yaptığı işe verebilmesi ve daha verimli olabilmesi için onunla samimi ve güven dolu bir ilişki içerisinde olmalıdır. Bu nedenle ona karşı bilgiçlik, yol göstericilik yapmamalı, ona yalan söylememelidir. Derlenen malzeme hakkında anlaşılır ve makul bilgiler vermelidir. Ayrıca kaynak kişinin duygu ve düşüncelerini, ortaya koyduğu davranışları sempatik bir yaklaşımla içerisinde görebilmeli ve bunu kaynak kişiye yansıtmalıdır.

Derlemeci, kaynak kişilerin de kendisi gibi birer şahsiyet olduklarını ve onların katkılarının yanında adlarının da basılmasının kendilerine büyük memnuniyet

verebileceğini hatırlamalıdır. O halde, derleyici, yalnız kaynak kişilerin tasvip ettiği bilgileri yayımlamak, onları müşkül durumda bırakması ihtimali olan malzemesi ise mahrem tutmak mecburiyetindedir. (Goldstin, 1977)

Bayan kaynak kişilere ulaşmak ve onlardaki malzemeyi derleyebilmek için derleme ekibinde bayan derlemecilerin de olması gerekmektedir.

Derlemeci, kaynak kişiyle görüşme yaptığı esnada soracağı soruları zihinde hazırlamış olarak ve yeri geldiğinde sormalıdır. Soruları, bir yerden okuyarak sormamalıdır.

Derlemeci, ne kadar cazip gelirse gelsin ve konu ne kadar önemli olursa olsun, kaynak kişinin haberi olmadan gizli kayıt yapmamalıdır. Çünkü, vereceği malzeme kaynak kişiye aittir ve son kararı o vermelidir.

2.9. Kaynak Kişiye Sorulacak Sorular

2.9.1. Kaynak kişi ile ilgili sorular

1. Adı-soyadı, varsa lakabı.
2. Doğum yeri ve tarihi
3. Cinsiyeti
4. Ailesi
5. Ailenin tarihçesi
6. Atalarının mensup olduğu etnik grup
7. Öğrenim durumu
8. Seyahat ettiği veya yaşadığı farklı yerler
9. Meslek tarihçesi
10. Kazandığı unvan ve nişanlar
11. Mal, mülk ve servet durumu
12. Özel meraklar ve kabiliyetler
13. Dini faaliyetler
14. Dernek faaliyeti
15. Hayatında önemli olaylar

16. Ulaşmak istediği hedefler
17. Kaynak kişinin içinde yaşamış olduğu çeşitli topluluklarda, gelenek taşıyıcısı olarak durum
18. Kaynak kişinin karakteri
19. Kaynak kişinin görünüşü (fotoğrafı)
20. Kaynak kişinin sahip olduğu folklor hazinesi (repertuarı)
21. Kitle iletişim araçlarıyla olan ilişkisi
22. Ne kadar süredir türkü söylediği-çalgı çaldığı
23. Bir ustası olup-olmadığı, olduysa eğer ona ne kadar süre çıraklık ettiği, ustasının özellikleri
24. Ailede müzikle ilgilenenlerin olup-olmadığı
25. Yörede kimlerin çalıp söylediği ve yörenin genel müzik geleneği konusundaki düşünceleri
26. Çaldığı çalgının özellikleri
27. Yaptığı müzikte siyasal düşüncesinin veya dini duygularının etkisi

2.9.2. Halk müziği ile ilgili sorular

1. Kaynak kişinin ezgiye verdiği isim veya başlık nedir? Aynı ezginin başka isimlerini de biliyor mu?
2. Kaynak kişi, ezgiyi türüne göre sınırlandırıyor mu? Kaynak kişinin sınırlandırmada kullandığı deyimler ve tarifler nelerdir?
3. Türkü, yalnız “hatırlanıyor mu”; yoksa canlı bir gelenek olarak icra ediliyor mu? Hala icra ediliyorsa, kaç kere ve ne gibi bir ortamda icra ediliyor?
4. Türkü, nasıl, ne zaman, nerede ve kimden öğrenilmiştir? Kaynak kişi, onu aynı kişiden bir seferden fazla mı işitmiştir; yoksa, onu ilkin kendisi icra etmeden, çeşitli kimselerden mi işitmiştir?
5. Türkü ile ilgili gelenek, inanış, efsane ve öykü var mıdır? Kaynak kişi bunlara inanmakta mıdır? Niçin?
6. Ezginin sözlerinin söyleyeni biliniyor mu? Yoksa anonim midir?
7. Kaynak kişi, parçanın birden fazla şeklini biliyor mu?

8. Kaynak kişi, parçayı estetik olarak nasıl değeriendiriyor? Onu niçin seviyor? Onu niçin icra ediyor? Parça, kaynak kişide ne gibi bir heyecan yaratıyor?
9. Kaynak kişi, ezgide onu ilk işittiğinden beri herhangi bir değışiklik yapmış mıdır? Bunları niçin, ne zaman ve nasıl yapmıştır?
10. Türkünün eşlik ettiğı bir oyun var mı?
11. Kadın-erkek türküleri şeklinde bir ayırım yapılıyor mu?
12. Ezgi çalgı eşliğinde mi, yoksa çalgısız olarak mı söylenmektedir?
13. Yörede ne tür türküler söylenmektedir? Gün geçtikçe türküler çoğalmakta mı, azalmakta mıdır?
14. Yörede ne tür çalgılar çalınmaktadır?
15. Yörede hangi çalgılar yapılmaktadır? (Yaylı, üflemeli, vürmalılı vb.)
16. Çalgılara verilen adlar nelerdir?
17. Çalgıların bölümleri, yapım maddeleri ve çeşitleri nelerdir?
18. Yöreğe özgü bir çalma ve yapım tarzı mevcut mudur?
19. Çalgıların akort şekilleri nasıldır? Perdelere ya da ses deliklerine verilen özel adlar var mıdır?
20. Türkünün çalış-söyleniş biçimi nasıldır? Tek ya da toplu halde mi veyahut atışma şeklinde mi icra ediliyor?
21. Yörede yakılıp çevreye yayılmış türküler var mı? Varsa kim. hangi olay üzerine söylemiştir?
22. Türküler hangi topluluklarda, hangi amaçlarla söylenmektedir?
23. İyi Türkü çalıp-söyleyenlerin kazançları nelerdir? Yörede nasıl bir konuma sahiptirler?
24. Yörede hangi ninniler söylenmektedir?
25. Ninniler kimlerden, nasıl öğrenilmektedir?
26. Türkü adıyla halk arasında ezgiyle söylenen şiirlerin hangilerinin şairleri belli, hangileri anonimdir?
27. Yörede kimler türkü yakıyor?
28. Türküler ne zaman nerelerde söyleniyor? Belli işler yapılırken söylenen türküler hangileridir?
29. Türküler nasıl öğreniliyor ve yayılıyor?
30. İlahiler, semahlar vb. dini türküler, hangi söz ve ezgilerle, hangi çalgılar eşliğinde söyleniyor?

31. Halk ezgileri ve çalgı alma nasıl öğrenilmektedir?
32. Oyun havaları hangileridir? Sözlü olan ve olmayanların özellikleri nelerdir?
33. Belirli işlere ve mesleklere özgü türküler hangileridir? Bunların söylenmesiyle ilgili gelenekler nelerdir?
34. Hayvanlar otlatılırken hangi algılar alınmaktadır? Hangi türküler söylenmektedir?
35. Yörede destanlar hangi ezgilerle söylenmektedir?
36. Düğün türkülerinin özellikleri nelerdir?
37. Kına türkülerinin özellikleri nelerdir?
38. Ağıt söyleme gelenekleri nelerdir?

2.9.3. Yöre halkı ve yörenin coğrafyası ile ilgili sorular

1. Yöre halkı, yöreye nereden-nerelerden gelmiştir? Yerli midir? Göçmen olarak gelmişlerse nerelerden ve ne zaman gelmişlerdir?
2. Yöre halkının ekonomik yapısı nasıldır? Halk geçimini nasıl sağlamaktadır?
3. Yöre halkının anadili nedir? Şimdi hangi dili kullanmaktadır? Yörede lehçe, ağız, şive farkları var mıdır?
4. Yöre halkı türkü yakıcılara, çalıp-söyleme geleneğini sürdürenlere, aşıklara nasıl bakıyor? Onlara nasıl bir konum sağlıyor?
5. Müzik, yöre halkının yaşamında hangi ölçüde yer alıyor? Herhangi bir dışlama var mıdır?
6. Yörede yetişen, çevresini etkileyebilen, giderek başka yörelerde de tanınıp, sevilen başka sanatçılar var mı? Yöre halkı bu kişilerin sanatı ve kişiliği hakkında neler düşünüyor?
7. Bölgenin ulaşım olanakları nelerdir? İl veya ilçelere uzaklığı ne kadardır?
8. Bölgenin iklim özellikleri nasıldır?
9. Yöre halkı, yörenin halk algıları hakkında neler düşünüyor? Halk algıları gereksinimi nasıl karşılanıyor?
10. Yörenin diğer etnik ve inanç gruplarıyla sosyal-kültürel ve ekonomik alışverişi nasıldır? Ve bu yöre halkını ne yönde etkilemektedir?

Kaynak kişiye sorulmak üzere hazırlanmış olan bu sorular; Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler (Nail TAN), Sahada Folklor Derleme Metodları (KS. Goldstein) ve Müzik Ansiklopedisinde bulunan sorular incelenerek ve bu sorulardan yararlanarak bir araya getirilmiştir.

Ancak, araştırılacak konunun özelliğine ve koşullara uygun olarak bu sorular çoğaltılabilir, azaltılabilir ve sıralamaları değıştirilebilir.

3. BÖLÜM

3. SAHA ARAŞTIRMA METOT YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Toplum içinde çeşitli olay ve olgularla karşımıza çıkan kültür değerleri yüzlerce yıldan beri çeşitli kalıp ve şekiller halinde bulunmaktadır. Saha araştırmacısının bu kültür değerlerinin en orijinal haliyle bulunduğu bölgeye giderek, kaynak kişilere ulaşp, doğal ortamı içerisinde malzemeyi toplaması ve bilimsel çalışmalarda kullanılmaya hazır hale getirmesine saha araştırması denir.

Saha araştırmalarında kullanılan metot yöntem ve teknikler:

1. Gözlem
2. Görüşme (Mülakat)
3. Anket
4. Kılavuz kişiler
5. Yazılı kaynaklar (Değerli, 1999)

Ancak, halk müziği derleme ve araştırmalarında daha çok görüşme metodu kullanılır. Görüşme metodu, derlemecinin halk müziği ile ilgili olması ve önceden hazırlamış olduğu soruları ya formel bir biçimde veya bir sohbet havası içinde kaynak kişiye sorması ve cevap alması şeklinde tanımlanabilir. Bunun yanında bu yöntemle, kaynak kişi ile söylediği ezgi arasındaki uyumu, hal, hareket ve mimikleri tespit edip birleştirmek mümkündür. (Müzik Ansikl., 1985)

3.1. Gözlem Metodu

Derlemecinin araştırma yapacağı topluluğun içinde bir süre yaşaması, topluluğun güvenini kazanması, olaylara topluluğun bir üyesi gibi katılması yoluyla malzeme derlemesidir. Gözlem metodunda gözlemi; sadece olayı gözle görerek değil bütün duyu organlarını kullanarak gözlem yapmaktadır.

Kısa süreli derleme çalışmalarında, bütün olayları gözlemek, bütün kaynak kişilerle görüşmek mümkün olmayabilir. Bu nedenle yeteri kadar zaman ayırmak önemlidir. Ayrıca sadece bir olayın gözlemini yapmak da yeterli değildir. Aynı türden birkaç olayın daha gözleminin yapılmasıyla doğru kanaate varılabilir. Gözlem oluyla elde edilen bilgilerin mutlaka olayın oluş sırasına göre bir yere kaydedilmesi gerekir. Gözlem için özel olarak hazırlanmış fişler, küçük defterler kullanılabileceği gibi ortama göre teyp, fotoğraf makinesi ve kameradan yararlanılabilir.

Gözlem metotlarını kullanan derlemecinin dikkat etmesi gereken ilk iş olayın doğallığını bozmaması için, topluluğun içerisinde dikkat çekmemesidir. Gözlemci dikkat çekmeden aralarına karıştığı topluluğun yaşadığı hayatı yaşayarak, hayatı onlar gibi anlamaya çalışacaktır. Bu sürecin gerçekleşebilmesi için saha araştırmasına çıkan derlemeci her şeyden önce kendi değer yargılarından ve dünya görüşünden bağımsız olarak; olaylar, kendi mantık düzlemleri içinde değerlendirebilmelidir.

Halkbiliminde, folklor olay ve olgularına veya kültürüne o topluluğun dışından ve o kültürü incelemeye gelmiş bir bilim adamı olarak bakma, dıştan bakış açısı veya “etik yaklaşım” olarak adlandırılmaktadır. Bunun karşıtı olan folklor olay ve olgularına veya kültürüne o topluluğun bir ferdi gibi bakmaksa içten bakış açısı veya “emik yaklaşım” olarak adlandırılmaktadır. Bir alan araştırmasında halkbilimci her iki yaklaşımı da kullanmak ve sonuçta yapacağı değerlendirmede bunları dikkate almak zorundadır. (Çobanoğlu, 1999)

Gözlem metodu çeşitleri:

1. Katılarak (aktif) veya katılmayarak (pasif) gözlem
 2. Doğrudan veya dolaylı gözlem
 3. Sistemli veya gelişigüzel gözlem
 4. Açık veya gizli gözlem
 5. Tabi (doğal) veya suni (yapay) ortamda yapılan gözlem. (Değerli, 1999)
1. Katılarak (Aktif) veya Katılmayarak (Pasif) Gözlem:

Halk kültürü unsurlarını doğrudan doğruya gözleyerek elde edilen alan araştırmacıları soruna iki temel gözlem tekniğinden biriyle yaklaşabilir. Bunlardan birincisi derlemecinin icra edilen olaya “aktif” olarak katılmasıdır. Buna “katılarak gözlem” denir. Diğer ise derlemecinin gözlemi yapılacak olayın icrasında sadece bir seyirci veya pasif olarak bulunduğu “katılmayarak gözlem”dir.

Katılarak gözlem yapan derleyici, birçok avantaja sahip olacaktır. Eğer amacını saklayabiliyor ve olaya diğerlerine eşit bir kişi olarak kabul ediliyorsa konuyu en doğal haliyle inceleme imkanına sahip olacaktır. Böylece sadece çevresinde olanları değil, kendi üstlendiği rolle olayın bütünü hakkında da bilgi edinebilecektir. Bu bilgi sayesinde durumu daha iyi kavrayabilecek ve diğer katılanlarla yaptığı mülakatlarda kullanmak üzere daha anlamlı sorular hazırlayabilecektir.

Ancak, derlemecinin olaya aktif olarak katılmasının bazı olumsuz yönleri de vardır. Derlemeci, olay içerisinde yer aldığı için not tutamayacaktır. Bu nedenle, gözlemlerini ancak olay bittikten sonra yazabilecektir. Eğer gözlenen olay uzun süreli ise ve katılanlar kalabalıksa, yahut olay ayrı ayrı birçok olaydan ibaretse, derleyici hatırlanıp kaydedilmesi gereken şeylerin sadece bir kısmını hafızasında tutabilecektir.

Derlemecinin, olaya, topluluğun bir üyesi gibi dikkat çekmeden katılması oldukça zordur. Bunu başarabilmesi için derlemecinin, o yörede yeteri kadar kalması, onun birçok faaliyetlerine katılarak, toplulukça genel bir kabul görmesi gerekecektir.

Bununla birlikte, derleyici, olayları, sadece bir seyirci olarak yani olaya pasif bir şekilde katılan biri olarak gözleyebilir. Bu durumda o, olayın içinde değil hemen y anında bulunur ve not alır. Olaya katılmayan biri olarak, olaya katılma halinden daha objektif bir şekilde görmek imkanını bulabilir. Olayın çeşitli yönlerini gözleyerek notlar tutabilir, hatta sesleri kayıt cihazıyla kaydedebilir. Fakat bunları yaparken dikkat çekmemeli, olayın doğallığını bozmamaya özen göstermelidir.

2. Doğrudan veya Dolaylı Gözlem:

Doğrudan gözlem; olaylar bütünü içerisinde sadece bir bölümü gözlemektir. Bu çeşit gözlem de, derlenecek konu, bağlı olduğu olaylar bütün içerisinde seçilip, gözlemlendiği için, bağlı olduğu olaylarla ilişkileri, birbirleri üzerindeki etkileri, zaman sıralamasının manası yeterince anlaşılamayacağından, bu tür gözlemde bazı aksaklıklar mevcuttur.

Ancak, gözlenecek olayın sınırları konulduğu için, konunun detaylarına ulaşma koşulları oluşacaktır.

Dolaylı gözlem, gözlenecek konunun içinde bulunduğu olaylar bütünü de gözlenerek, olayların birbiriyle ilgileri, birbiri üzerindeki etkileri, olayın, neyin tamamlayıcısı ya da devamı olduğu vb. Ortaya çıkaran bir gözlem çeşididir.

3. Sistemli veya Gelişigüzel Gözlem:

Belirlenmiş bir sistem içerisinde, hazırlıkların tamamlandığı ve ön çalışmaların yapıldığı gözlem şeklidir.

Gelişigüzel gözlem ise; herhangi bir hazırlık yapmadan olay mahalline gidip, görülen tüm şeylerin gözlemini yapmaktır. Sistemli bir gözlem, muhakkak içinde bazı eksiklikleri barındıracaktır.

4. Açık ve Gizli Gözlem:

Açık gözlem; gözlenen olayların tüm safhalarında bulunarak (pasif veya aktif) gözlem yapmaktır.

Gizli gözlem ise; mahremiyeti olan ya da inançlarla ilgili konularda, derlemecinin bulunmasına toplulukça izin verilmeyen durumlarda, derlemecinin sadece olaydan sonra yapacağı mülakatlarla veya olay sırasında sadece ses kayıt cihazı bulundurması yoluyla, bazı durumlarda da uzaktan gözlemle veya vekil aracılığıyla gözlem yapmasıdır.

5. Tabi (Doğal) ve Suni (Yapay) Ortamda Yapılan Gözlem:

Tabi ortamda yapılan gözlem: Bütün olayların doğal ortamında, doğal akışı içerisinde tespit edilmesidir. Folklor malzemelerinin gözlemi ve kaydı için en uygunu, doğal ortamdır. Derleyici, doğal ortamda gözlem yapabiliyorsa, olayların meydana gelişi hakkında pek çok şey öğrenebilir.

Suni (Yapay) ortamda yapılan gözlem: Derleyiciyle kaynak kişilerin karşılıklı anlaşması sonucu oluşturulan, programlanan ve hazırlanan ortamda yapılan gözlem türüdür.

Ancak suni ortamlarda yapılan gözlemlerin önemli eksiklikleri vardır. Hikâye anlatma ve türkü söyleme gibi veya iki icracı ile aile efradından meydana gelen küçük bir dinleyici grubundan ibaret olan ortamlar yaratılabilir. Ancak, daha büyük fonksiyonları olan ortamlar meydana getirilemez. Ayrıca çoğu değilse bile, birçok icracılar gerçek ortamdan başka bir ortamda doğal bir şekilde icrada bulunamazlar, rol yapamazlar.

Ancak suni ortam, derleyiciyi daha az sınırlar. Olayın yeri ve zamanı, genellikle hem gözlemci hem de kaynak kişilerce bilineceğinden derleyici gözlem maksadıyla zamanını iyi kullanabilir.

B. Gözlemlerin Nasıl ve Ne Zaman Kaydedileceği:

Gözlemlerin kaydedilme zamanı konusunda en iyi yol gözlemleri anandı kaydetmektir. Bu şekilde, seçmede tarafsızlık sağlanmış ve unutma ihtimali azaltılmış olur.

Ancak, derleyicinin gözlemlerini olaya katılan biri olarak yapmaya karar vermesi halinde, not almak neredeyse mümkün değildir. Onun sadece bir seyirci olarak bulunduğu ortamlarda, o bazı notlar alacak şekilde, kendisi hadise dışına çıkartabilir; bu notlar sonradan genişletilebilir.

Fakat, unutmamak için, derleyicinin, olayın bitiminden hemen sonra bilgileri kaydetmesi gereklidir. Olay sırasında söylenen şiir, kafiye sözler, atasözleri vb. daha sonra aynı kişilerle yapılacak mülakatlarla tekrar kaydedilmelidir.

C. Neyin Gözlemi Yapılmalıdır? (Goldstein, 1977)

1- Fiziki Durum:

Ev içi. Hadisenin cereyan ettiği evin, yahut herhangi bir binanın yeri, kullanılan ortamın şekli ve büyüklüğü, odadaki süsler (resimler, dini veya başka semboller, bacalar, perdeler, möble) pencerelerin biçimi, ısıtma şekli, etraftan duyulan sesler ve kokular.

2- Sosyal Durum:

Hazır bulunan kişilerin sayısı, cinsi, yaşları, adları, topluluk içinde yerleri ve rolleri, birbirlerine akrabalık derecesi, fiziki durumdaki yerleri, genel görünüşleri ve giyimleri.

3- Katılanların Birbiriyle Karşılıklı Münasebetleri:

Hareketi başlatan, karşılıklı münasebetlerde özel roller, şahsi teşebbüsler, bağırarak teşvik ve tasvip etmeme, alkış, yere ayak vurma, müdahale edici hareketler (icra esnasında konuşma vb.), gürültü yapanları susturma yahut, icracılara katılma.

4- İcra:

Takdim konuşması, icracının üslubu, (ses ahengi, ses ritmi, süreklilik, konuşma hızı, ses şiddeti, el ve yüz hareketleri, insanların sesle taklidi, tekrarlama ve seslenişler), kapanış konuşması, vücudun durumu, icra için gerekli teçhizatlar, normal icradan ayrılmalar (gözlemcinin başka gözlemlerine veya başka gözlemlerin yorumlarına dayanmalıdır).

5- Hadisenin Zamanı ve Müddeti:

Hadisenin günün hangi saatinde başlayıp bittiği; takdim, icra, ara ve sohbet için ayrılan zaman; özel icraların müddeti; parçaların hangi sıraya göre sunulduğu; kesintiler, icraların veya seyircilerin hastalanması gibi olağandışı hadiseler.

6- İfade Olunan Duygular:

Sözle tasvip veya tasvip etmeme, icra ile ilgili estetik beyanlar (icranın kalitesi hakkında), gülme, ağlama vb. şekillerde duyguların ifadesi.

7- Çeşitli Gözlemler:

İcranın ne gibi bir vesileyle yapıldığı; hadiseye katılanların nasıl bir araya getirildiği; yiyecek ve içecek bulunup bulunmadığı; derleyicinin dikkatini çeken başka herhangi bir husus.

8- Gözlemcinin Durumu

Ortamda gözlemcinin rolü; gözlemcinin yeri; gözlemcinin akli durumu; gözlemcinin fiziki durumu; gözlemcinin rahat veya rahatsız bir durumda oluşana tesir eden faktörler; gözlemciye ait tesir eden olaylar.

Performans teori doğrultusunda yapılacak bir icranın bağlamıyla birlikte gözlem yoluyla çalışılması esnasında dikkat edilmesi gerekenleri bir şema olarak hazırlayan B. Toelken (1979: 123-149) yukarıdaki maddelerde yer alan unsurların kaydedilmesinde yol gösterici olarak kullanılabilecek şu hususları sıralar. Çobağoglu, (1999)

Geleneksel bir dışa vurum şekli olarak olayla (event) ilgili olarak; ne zaman başladı? Nasıl ve niçin ortaya çıktı ve oluştu? Onun temel parçaları nelerdir? Ve ne zaman sona erdiği üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Esasen, geleneksel bir halk olayının icrasının çalışılması, grubun zevk ve isteğine bağlı olarak ortaya çıkıp olayda yer alan hareketlerin ve dışavurumların bireysel ve geleneksel boyutlarıyla birlikte gözleme dayalı olarak not edilmesini gerektirir.

Bunun için geleneksel icra olayının başlangıcından sonuna kadar meydana gelen bütün olayların akışı sarısını da içine alan bir envanterinin çıkarılması gereklidir. Bu metotla yapılan bir çalışma sonucu oluşan liste gözlemciye kompleks bir olayı daha sonra tartışılabilir daha küçük bölümlere bölerek çalışabilmesini sağlar. Fakat, olayın içinde yer alanların bakışıyla olayın temel parçalarının nasıl değerlendirildiğine dair fikir veremeyebilir. Envanter çalışması, olayın bir bütün halinde akışını ve bu akış içinde sıralananların parçalanışını ve birbirleri ardı sıra gelerek bütünü oluşturuşlarını denetleyebilmeyi mümkün kılar. Dahası liste sayesinde neleri unutup unutmadığımızı da kontrol etme imkanı buluruz. Ayrıca, bir gözlemin iki cephesi olduğunu hiçbir zaman göz ardı etmemeliyiz. Dışarıdan biri olarak gözlemcinin dikkatini çeken ve ön plana çıkan unsurlarla geleneğin içinden olan insanların söz konusu unsurlara bakışı ve onların değerlendiriş ve bu değerlendirmede kullandıkları kıstaslar farklı olacaktır.

1. Bağlam ve Münasebet / Nedeni / Vesile / Gereklilik / Lüzumu
2. Yapısal çerçeve (olayın yapı bakımından özelliklerinin tamamını kapsamı, örnek “kına gecesi”nin kendi iç bölümleri,yemek, eğlence, kına yakma ve bunların icra şekillerindeki form).
 - a) Açık başlangıç ve bitiş (resmi program)
 - b) Gizli başlangıç ve bitiş (açık başlangıç öncesi hazırlık safhasıyla birlikte ve bitiş sonrası gerçek kapanışa kadar olup biten.)
3. Katılanlar ve rolleri.
4. Olayın unsurlarının akış sırası (olayların tipik olarak akış sırası)
 - a) Açık olay akışı (programlanmış akış)
 - b) Gizli olay akışı (bir gecikmeyi örtmeye çalışmalar vb.)
5. Kendiliğinden veya örtüşen yahut diğer olaylarla kesişen elementler.
6. Olayın bölümlerinin boyutları ve ağırlıkları (olayın muhteva yönüyle farklılıkları gösteren kısımları ve bunların birbirine göre taşıdıkları önemler):

- a) Açık envanter (açık olarak olup biten)
- b) Gizli envanter, eleştiri değerleri ve makullük (gizliden gizliye yürütülen eleştiri ve onaylayıp kabullenmeler)

3.2. Görüşme (Mülakat) Metodu

Derlemecinin, çalıştığı sahadaki kaynak kişilere araştırdığı konuda, daha önce hazırladığı soruları sormasıdır. Folklor araştırmalarında en çok kullanılan alan araştırması metodudur. Görüşme metoduyla derleyici, kaynak kişinin bildiği, yaptığı, yapmış olduğu şeyleri, bunların sebeplerini öğrenir. Derleyici bu yolla kişinin iç dünyasını, kültürünü ve buna dair bilgisini öğrenir. Görüşme, ayrıca derleyiciye halk kültürü malzemesinin aslını verir.

Gözlem yoluyla derleyici tarafından elde edilebilecek bilgiler, daha ziyade insanın dış dünyasıyla ilgili durumlarla ve icralarla sınırlıdır. Fakat kaynak kişinin duyguları ve düşünceleri söz konusu ise, görüşme diğer bilgi edinme yolları kadar kestirme ve çok kere de bu bilgilerin elde edilebileceği tek yoldur. Görüşme, icranın gözlemi için suni bir durum ise de, bir kaynak kişiden bilgi edinmenin hemen hemen tek doğal yoludur.

Bazı bilgiler, ya kaynak kişiden veya onu iyi tanıyan bir kimseden doğrudan doğruya alınabilir. Bunlar kaynak kişinin adı, yaşı, adresi, mesleği ve nakletmekte olduğu bilgileri nerede, ne zaman ve kimden duyduğu gibi asgari bilgilerdir. Ancak incelemekte olduğu malzemenin ruhunu tanımak isteyen araştırmacı, başka meselelerle de ilgilenmelidir. Derlemede, kim, neden ve nasıl soruları, ne; ne zaman ve nerede soruları kadar önemlidir.

A. Görüşme Metotları

1. Yönlendirilmemiş Mülakat (Görüşme):

Derleyici tarafından ortaya atılan bir konu üzerinde kaynak kişinin neredeyse tamamen serbest bir şekilde genel mahiyette konuşmasıdır. Derleyici kendi

kişiliğinin baskısıyla kaynak kişinin düşünce silsilesini, davranışların ve sözlerini etkilemeden, konuşmasına izin verir.

İnsanlar kendilerini ilgilendiren konularda konuşmasını severler. Bunun için derleyicinin onların anlattığı şeylere ilgi göstermesi lazımdır. Kaynak kişi durduğu zaman, derleyici hemen soru sormamalıdır. Tereddüt, teşvik, beklemekte olduğunun işaretidir. Derleyici o zaman, duruma göre kaynak kişinin henüz söylediği bir şeyi ya aynen, ya da başka kelimeler kullanarak tekrarlar; ya da uluorta bir soru sorar veya başını sallar. Eğer, kaynak kişi, derleyicinin açıkça anlamadığı bir şey söylese, derleyici bu sözleri (sanki sonunda bir soru işareti varmış gibi) tekrarlar yahut da kaynak kişinin duraklamasından faydalanarak konuya döner. Kaynak kişi açıklamasını bitirince, derleyici ya çalışmayı durdurur; ya da başka bir konu ortaya atar. Bu metot kaynak kişiyi hazırlıksız, ayrıntılı cevaplar vermeye teşvik eder., bu yolla ondan kendi sıralamasına göre, çeşitli konularda, geniş malzeme elde edilebilir, bu şekilde onun değer hükümleri ve duyguları da öğrenilebilir.

Kaynak kişinin özel hayatına doğrudan girilmeden ve adeta gelişigüzel bir görüşmeymiş gibi görünen bu derleme tekniği, özellikle münasebet kurmanın ilk safhasında faydalıdır. Aynı zamanda, doğrudan doğruya sorulana bir soruya cevap vermek istemeyen kimseden bilgi edinmeye yarar. Kaynak kişinin istediği gibi konuşmasına izin veren derleyici, daha açık bir soruşturmada açıklanmayacak bilgilere rastlayabilir.

2. Yönlendirilmiş Görüşme (Mülakat) Yöntemi:

Derleyici, kaynak kişiyle bir dereceye kadar münasebet kurar kurmaz, Yönlendirici Mülakat Metodu kullanabilir. Bir seri soru ile belirli konular, fikirler veya malzemeler hakkında çok özel bilgiler elde edilebilir. Çok kere soruları evvelden ve birbirleriyle irtibatlı olarak hazırlamak lazımdır. Fakat bunlar kaynak kişiye evvelden okunmamalıdır. Derleyici, bu soruları konuşma esnasında, tercihen notlarına bakmadan sorabilmelidir. İdeal olarak, derleyici, soru ve cevapları kendi arzusuna göre sıralamak isterse de, o mülakatı beklenmedik yönlerde soruları soracak şekilde esnek tutmalı, soruların sarısını değiştirmeli ve gerekiyorsa bazılarını

tamamen bırakmalıdır. Kaynak kişi, kendi fikrini serbestçe ifade edebilmeli, fakat derleyici, konuşmayı bilgi edinmek istediği konular üzerinde tutmaya çalışmalıdır.

Bu kolay bir iş değildir; çünkü derleyicinin, yönlendirilmemiş mülakatta olduğundan daha olumsuz bir atmosfer içinde, kaynak kişinin tam işbirliğini sağlaması gerekmektedir. Derleyici, kaynak kişiyi belirli cevaplar vermeye zorlamadan, mülakata hakim olmalıdır. Kaynak kişi, tasvip görmeyeceği azarlanmayacağı veya tartışmaya yol açacağı korkusuna kapılmaksızın serbestçe konuşabilmelidir. Becerikli bir alan araştırmacısı mülakat yaparken, hayret, gülme ve can sıkıntısı gibi duygularını kaynak kişiyi olumsuz yönde etkilememek için gizleyebilmelidir.

Uygulamada mülakatların çoğu, tarif edilen iki metodun birleşimidir. İlk bir konu ortaya atılır ve kaynak kişinin, o konu üzerinde gelişi güzel konuşmaya başlaması sağlanır. Derleyici açısından ilgi çekici bir noktaya gelince, yönlendirici yaklaşım ile, konuşma ve cevaplar belirli sınırlar içinde tutulur.

Kesin bir kural olmamakla beraber, doğrudan doğruya sorulacak bir soruya, açık olmayan bir cevap alınması mümkündür. Bir kaynak kişi bilgisizliğini açığa vurmaktansa, doğrudan doğruya sorulacak bir soruya baştan savma bir “evet” cevabı verebilir. Fakat, sosyal mülakat ortamında derleyici, kaynak kişinin tepkilerini seyredecek durumdadır ve sorulan soruların anlaşılıp anlaşılmadığını fark edebilir. Bir sorunun anlaşılıp anlaşılmadığını veya yanlış anlaşıldığını, yorumlandığını hisseder hissetmez, soruyu yenileyebilir, başka türlü tekrar sorabilir yahut şüphelenen derleyici kaynak kişinin anlama kabiliyetini ölçmek için, soruyu başka türlü sorabilir.

B-Görüşme (Mülakat) Yoluyla Elde Edilen Malzemenin Kontrolü

Sorduğu bütün sorulara cevap alabilmiş olsa bile, derleyici, her soruya doğru cevap almış olduğunu sanmamalıdır. Bazen kaynak kişiler, cevaplarını, kendilerini derleyiciye sevdirmek veya topluluğun itibar ve hürmetini kazanmak için kullanabilir. Bazen, cevaplarıyla derleyiciyi güldürmek, hayrete düşürmek, zevkli veya faydalı buldukları sosyal etkiler yaratmak isteyebilirler. Derleyici, doğru cevap

verdikleri takdirde kaynak kişilerin utanılacak bir duruma düşmeleri. küçük düşürmeleri veya kötülenmeleri ihtimali karşısında, kendilerini olduğundan daha iyi gösterecek beyanlarda bulunduklarını da hatırdan çıkarmamalıdır.

Derleyici, mülakatta verilen cevapların doğruluğunu birkaç yolla kontrol edebilir. Kaynak kişinin gözlemi yapabilecek bir hadiseyle alakalı olarak verdiği bilgilerin doğruluğunu, derleyici, bu hadiseyi veya benzerini seyretmek suretiyle kontrol edebilir. Genellikle, mümkün olduğu hallerde, mülakatlarda elde edilen bilgiyi gözlemle, gözlemle elde edilen bilgiyi de mülakatla takviye etmek, konu ne olursa olsun iyi bir yoldur. Bu iki metot, aynı meselenin iki yönünü teşkil etmektedir.

İkinci kontrol metodu, aynı konu üzerinde başka kaynak kişilerle mülakatlar yapmaktır. Bu şekilde derleyici, yalnız çeşitli kaynak kişilerin doğru söyleyip söylemediğini kontrol etmekle kalmayıp, aynı zamanda ek bilgiler de elde edilebilecektir.

Üçüncü bir kontrol şekli, aynı konu üzerinde, aynı kaynak kişi ile, birkaç mülakat daha yapmaktır. Böylece evvelce yapılan bir mülakattaki tutarsızlıkları ortaya çıkarmak mümkün olur. Gerçekten de, pek az kimse, yalanlarını birkaç mülakat boyunca devam ettirebilir. Çeşitli kaynak kişilerle aynı konu üzerinde yapılan mülakatlarda tutarsızlıkların açıklanmasına hiçbir yalan unsuru karışmadığı halde, farklı bilgiler elde edilebilir.

C-Görüşmede (Mülakatta) Sosyal Bağlamın Yeri ve Önemi

Bir kaynak kişinin beyanları, mülakatın sosyal bağlamına göre büyük değişiklikler gösterebilir. Derleyiciyle yalnız başınayken serbestçe anlattığı şeyleri, bir kaynak kişi, komşu veya akrabaları yanında anlatmayabilir. Kaynak kişiler, arkadaşları veya ailelerine bir zarar gelir düşüncesiyle bazı açıklamalardan çekinir.

Derleyiciler, bir kaynak kişinin seçeceği konuları konuşurken kullanacağı kelimeleri önemli bir şekilde etkiler. Sosyal bağlamın mülakatı etkilediğini bilen bir derleyici, ne gibi durumların ne şekilde etkili olduğunu anlamak maksadıyla tecrübeler yapabilir. Sosyal bağlam alınan bilgiyi etkilediği için, mülakatta teferruata

önem veren araştırmacı, mülakatın ne gibi bir sosyal bağlam içinde yapıldığını tam olarak kaydeder.

Derleyici, aynı zamanda, bir kaynak kişinin bilgi vermekten kaçınmasının, eksik veya yanlış bilgi vermesinin, çoğu zaman onunla kendisi arasında kurulmuş bulunan münasebetle ters orantılı olduğunu unutmamalıdır. Başlangıçta, derleyiciye az güven beslediği bir zamanda, kaynak kişi belirli bir konu üzerinde bilgi vermekte temkinli hareket edebilir ve derleyicinin kendisine güleceğini düşünerek, bazı inanç ve uygulamaları inkar edebilir; yahut da kendisini derleyicinin göz önünde yükseltmek için övünebilir veya mübalâğalı konuşabilir.

Her ne olursa olsun, derleyici, kaynak kişiye yalnız başlangıçta değil, fakat daima sempati ve hürmet göstermelidir. Derleyici kaynak kişilerin dilini konuşmasını öğrenmelidir ve onlarla bildikleri konular üzerinde alışık oldukları şekilde konuşmalıdır. Zamanla kaynak kişilerin sıkılganlıkları geçer. Derleyici, kaynak kişiyle her buluşmadan sonra, onunla kurduğu münasebetin biraz daha kuvvetlendiğini görecektir. Derleyici, kaynak kişilere, kendisiyle bilimsel bir konuda işbirliğini yapmakta olduklarını hissettirirse, onlar görüşmeleri büyük bir ilgiyle bekleyeceklerdir.

Derleyici, kaynak kişinin mesleğini dikkate almalı ve onun iş saatlerini ve işinin durumunu göz önünde bulundurarak mülakat zamanını ve hatta uzunluğunu ayarlamalıdır.

Mülakat yapılan kaynak kişinin adı, yaşı, işi, adresi, kendisiyle nasıl temas sağlandığı, mülakatın tarihi, zamanı ve yapıldığı yere dair bilgiler kaydedilmelidir. Ayrıca mülakat esnasında bulunan diğer kişileri de kapsayacak şekilde sosyal bağlamın ve fiziki bağlamın tarifleri yapılmalıdır.

D-Derlenen Malzemenin Arşivlenmeye Hazır Hale Getirilmesi

1. Kaydedilmemiş Görüşmelerin Kağıda Geçirilmesi:

Birçok durumlarda, derleyicinin folklor malzemelerini elle kaydetmesi gerekebileceği gibi, mülakatlarda malzemeleri ses kayıt makinesine kaydedilmesi de gerektirir. Ses kayıt makinesi kullanıldığı zaman, banda kaydedilmiş malzemenin, en kısa zamanda, en iyisi aynı gün, kağıda geçirilmesi lazımdır. Bu işi vakit kaybetmeden yapmanın bazı faydaları vardır. Kaynak kişinin bazı şive özelliklerinden dolayı, kaydedilmiş malzemeyi geçirirken bazı güçlüklerle karşılaşılabilir. Kayıt sırasında derleyici bu güçlüklerin farkında olmayabilir.

Kayıt zamanıyla malzemenin kağıda geçirilmesi arasındaki zaman uzadıkça, söylenen veya icra olunan parçaların hatırlanması daha zorlaşır. Malzemesini kağıda geçiren derleyici, şiveden ileri gelen güçlükleri çözerken, kendi hafızasının yardımına daha çok güvenebilir. Derleyici şive ile ilgili güçlüklerle karşılaşmasa bile, yalnız kaynak kişi veya topluluğun bir üyesi tarafından açıklanabilecek manası bilinmeyen mahalli kelimelerle her zaman karşılaşabilecektir. Derleyici, banttan yazıya geçirdiği malzemeyi, kaynak kişiye okuyarak, bir hata yapıp yapmadığına ve anlaşılmayan kelimelerin manalarını ondan sorabilir.

Kaydedilen malzemeyi kağıda geçirirken kullanılan ses ve şive özelliklerine sadık kalmalı ve kasette yer alan her şeyi olduğu gibi aktarmalıdır.

2. Kayıtların Yedek Kopyalarının Çıkarılıp Arşivlenişi:

Derleyici, sahada aldığı bütün notların ve yaptığı kayıtların ve kağıda aktarılmalarının herhangi bir nedenle kaybolup yok olma tehlikesine karşı yedek kayıtlarını (Goldstein , 1977) yapmalıdır.

Görüşmelerde dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır. (Tan, 1995)

- a) Sorular daha önceden hazırlanmış olmalıdır.
- b) Soruların dili sade, anlaşılır, cümlelerin anlamı açık olmalıdır.

- c) Derleme yapılan yerde uzunca bir süre kalınmalı. kısa süreli görüşme yapılmamalıdır.
- d) Araştırmacı ile kaynak kişi arasındaki kıyafet, konuşma, davranış farkları en aza indirilmeli, kaynak kişide güven uyandırılmalıdır. Folklor araştırmacısı bir psikolog gibi hareket etmelidir.
- e) Görüşme sakın bir yerde yapılmalıdır. Hikâye, masal gibi anlatmalar derlenip, sorular sorulacaksa tabii ortamı içinde, dinleyici karşısında olmalıdır.
- f) Sözlü olmayan, hareket halindeki cevaplar da kaydedilmelidir.
- g) Kaynak kişinin genel ifadeleri, araştırma konusuna. alanına göre özel hale getirilmelidir.
- h) Sorular açıklanmamalı, yalnızca anlaşılmasına yardımcı olunmalıdır.
- i) Sorularla kaynak kişi bıkıtılmamalı, zaman zaman ara verilmelidir.
- j) Söylenmeyenlerle de ilgilenilmelidir. Bilmiyorum, bazen önemli bir cevaptır.
- k) Görüşme yapılacak kaynak kişinin yaşının 60'tan yukarı ve hafızasının yerinde olması, öğrenim durumun düşük bulunması, tercihen yerli halktan olması gerekir.
- l) Aynı konuda bir kişiyle görüşmekle yetinilmemeli. kaynak kişi sayısını mümkün olduğu kadar arttırmalıdır.
- m) Bazı konularda cevapların gizli kalacağı hakkında kaynak kişi ikna edilmeli, araştırmacı da gizliliğe riayet etmelidir.
- n) Görüşme yapılan kişinin yaşı, öğrenim durumu, memleketi, mesleği, verdiği bilgileri nasıl ve kimden öğrendiği, görüşme tarihi, görüşmeyi yapan mutlaka kaydedilmelidir.

3.3. Anket Metodu

Belirli konularda çok özel bilgileri toplamaya yarar. Az kullanılan bir metottur. Çünkü hazırlanması ve uygulanması oldukça zordur. Diğer yandan soru kağıdı uygulanacak kişilerin okur-yazar olması, uygulayıcıların da bu konuda yetişmiş olmaları gerekmektedir. Bu metodu uygulayacak araştırmacının hazırlık için uzun bir süre araştırma yapması, konusundaki kitap ve makaleleri incelemesi, olayları sıraya koyması, soruların tiplerini seçmesi (açık uçlu, kapalı uçlu, seçmeli

gibi) gerekir. Soru kağıtları hazırlandıktan sonra sıra bunları uygulayacakların yetiştirilmesine gelecektir. Soru kağıtları postayla gönderilip cevap alınabileceği gibi yetiştirilecek anketçiler tarafından da uygulanabilir. Ülkemizde ikinci yolun başarılı olması mümkündür. Soru kağıtları, asıl topluluğa uygulanmadan önce küçük bir toplulukta denenirse, hem eksikler giderilmiş olur, hem de uygulayıcılar yetişir. Soruların kısa, açık, anlaşılır olması çok önemlidir. Bölgenin diline yabancı kelimelerle sorular hazırlanırsa doğru cevap almak mümkün olmaz. Anket tekniği ile uygulayıcıların soruları sorup, cevaplarını kaynak kişiden yazmaları yoluyla da bilgi elde edilebilir.

Anket metodunda, sorular hazırlanırken, birinci bölümde, anketin uygulanacağı kişiyle ilgili sorular (biyografi), ikinci bölümde ise, konuyla ilgili sorular yer alır. Anket yaparken temel prensip, olabildiğince çok kişiye ulaşarak, sonuçların güvenilirliğini sağlamaktır.

Anket metodu, derleyicilerin sürekli olarak çalışmayacakları ve hazır bulunamayacakları yerlerde, aynı bilgiyi elde etmek için, kullanabilecekleri bir metot olmasından dolayı geniş içerikli bir saha çalışmasında derleyicinin yardımcısıdır.

Ayrıca, ankete çok benzeyen ve bazı derleyiciler tarafından kullanılan “buldurmaca listeleri” vardır. Tipik başlıklardan, ilk mısralardan, koro sözlerinden, önemli cümlelerden ve olay özetlerinden oluşan bu listeler, hatırlamayı kolaylaştırmak için, kaynak kişiye okunur. O, bunların yardımıyla hatırladığı parçanın kendi varyantını icra eder.

3.4. Kılavuz Kişiler

Araştırma yapılan yerde yörenin kültürel değerlerini çok iyi bilen, saz şairlerini, el sanatı üreticilerini tanıyan, köylere sık sık giden kişilerden, derleyici, kılavuz olarak yararlanmak zorundadır. Bu özellikteki kişilerden hem malzeme derlenir, hem de kaynak kişilerle ve topluluğun diğer üyeleriyle ilişki kurmada yararlanılır.

3.5. Yazılı Kaynaklar

Bazı konulardaki araştırmalar için alana çıkmak gerekmez. Araştırmacı, ele aldığı sorunu çözmek, varsayımının doğruluğunu kontrol etmek amacıyla kitap ve makale olarak yayımlanmış, arşivlere konmuş folklorik bilgilerden yararlanarak araştırma yapabilir.

Yazılı kaynaklardan yararlanma da başka bir etken de, bazı konularda yaşayan kişiler kaynak olamazlar, özellikle de zaman derinliğı olan konularda yazılı kaynaklara başvurmak kaçınılmazdır.

4. BÖLÜM

4. DERLENEN MALZEMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Alan araştırması; araştırma-planlama, derleme ve değerlendirme olarak üç safhadan oluşmuştur.

Değerlendirme safhası da üç bölümden oluşur.

4.1. Derleme Sonrası Yapılacak İşlemler:

Derleme çalışması tamamlandıktan sonra kaynak ve kılavuz kişilere, yaptıkları yardımlar, verdikleri bilgiler için teşekkür edilmelidir. Kaynak kişilerle olan ilişkiler daha sonra da devam etmelidir. Kaynak kişiler maddi yardımdan çok, manevi değer ve dostluklara önem verirler. Bu nedenle özel günlerde kaynak kişiye yazılacak küçük bir kart, hatta kaynak kişinin zevk ve eğilimlerine uygun küçük fakat anlamlı bir armağan, onlar için mutluluk vesilesi olur.

4.2. Arşivleme

Önce alandan getirilen malzemenin dökümü yapılarak, bir araştırma raporu hazırlanır. Bu raporda; araştırmanın amacına ulaşıp ulaşmadığı, tekrar alana gitmeye ihtiyaç olup olmadığı, kullanılan metotlar kaynak kişiler, araştırmanın sonuçları belirtilir.

Daha sonra, fotoğraf çekilmişse filmlerin banyosu yaptırılır. Tab işlemleri tamamlanır. Slaytların banyosu yaptırılarak çerçevelerin içine yerleştirilir. Ses bantlarındaki malzeme yazıya geçirilir. Yazılı bilgi, fotoğraf, slayt, bant halindeki malzemenin fişleri çıkarılır. Fişler aranan malzemeyi kısa sürede bulacak şekilde konu, yer adı, kaynak kişi, tarih, araştırmacı yaklaşım açılarından düzenlenir.

Halk müziği derlemelerinde; derlenen ezgilerden en iyi şekilde yararlanılması için bilimsel ve çok yönlü yaklaşımlarla tasnif edilmesi ve arşivlenmesi gerekir. Arşivleme ve tasnif konusunda, uluslar arası çeşitli sistemler bulunmaktadır.

Derlenen türküler ve çekilen fotoğraflar, derleme yılı ve tarihine göre dökümlendirilir. Bantlar ve fotoğraflar (negatifleri ile beraber) numaralandırıldıktan sonra muntazam kutular içinde ve uygun bir ortamda saklanırlar. Türküler, bant ve derleme sırasına göre, halk müziğinin yapısına dikkat edilerek notaya alınırlar.

Notaya alınan türküler, ad, yöre, kaynak kişi, derleyen, ölçüsü, karar sesi, notaya alan, konusu, süresi vb. yaklaşımlara göre incelenip fişlenmelidirler.

Arşivlenen malzemenin korunup, saklanması dikkat edilmesi gereken hususlar: Tan (1995)

Her malzemenin korunabilmesi farklı koşullara bağlıdır. Filmlerin 10-16° bir sıcaklıkta % 50-60 nem oranında, renkli filmlerin -4°'de iyi korundukları ileri sürülmektedir. Ses bantlarının manyetik alanla temasa gelmemeleri gerekir. Bu taktirde içindeki sesler silinir. Ses bantlarının içindekilerin 5-10 yıl içinde yeni bir banda aktarılmaları, her yıl sarılarak havalandırılmalarının yapılması uzun süre kullanılmalarını sağlar. Bantların ahşap malzeme içinde saklanması fayda vardır. Plaklar, arşiv raflarına diklemesine konulmalıdır. Kağıt türündeki malzemede; ataş, toplu iğne kullanılmamalı, fazla ışık verilmemelidir.

4.3. Değerlendirme

Alan araştırması sonucu derlenmiş ve arşivlenmiş olan malzemenin muhtelif kuramsal bakış açılarıyla değerlendirilmesi son safhayı oluşturmaktadır.

Gerek sahada derlenmiş malzeme, gerekse yazılı kaynaklardan derlenen bilgiler değerlendirilirken şu metotlardan yararlanılmaktadır: Tan,(1995)

Tarihi metot: Folklor ürünlerinin kaynağına yönelerek, halk kültürünün bireysel kültürle ilişkilerini tarihi gelişimi içinde açıklamaya yarar. Zaman boyutuna değer veren bir metottur.

Coğrafi metot: Folklor ürünlerini toprak ve tabiat şartlarına bağlılığına göre inceler. Halk kültürü haritaları, atlasları birçok karmaşık olayı kolayca anlamayı sağlar. Folklor haritalarından oluşan folklor atlasları yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Coğrafi metot, mekan boyutuna değer veren bir metottur.

Sosyolojik metot: Halk kültürü ürünlerinin toplumla olan bağlarını araştırmaya yarar. Halk kültürünün toplumda nasıl yayıldığı, kültür taşıyıcısı olarak insanın rolü bu metot sayesinde ortaya konur.

Psikolojik metot: Kültür taşıyıcısının ruhi tavırlarını inceler.

Fonksiyonalist metot: Halk kültürü unsurlarını toplum hayatında oynadıkları role, kullanım amaçlarına, fonksiyonlarına göre inceler.

Karşılaştırma metodu: Folklor ürünleri arasındaki benzerlikleri belirleyerek, folklor ürünlerinin kaynak, yayılma ve benzeri sorunlarını çözmek amacıyla kullanılır.

Kronografik metot: Tarihi grafik metodu: Folklor ürünlerinin tarihi kaynak, gelişim, yayılım, değişim sorunlarını çözmek amacıyla kullanılan grafik metodudur.

Biyolojik metot: İnsanın biyolojik yapısıyla folklor ürünleri arasında ilişki kuran bir metottur.

Folklor araştırmacısı bu metotlardan yalnızca birine bağlı kalarak araştırma yapamaz. Mutlaka birkaç metodu bir arada kullanmak zorundadır. Çünkü halk kültürü çok yönlü karmaşık bir yapıya sahiptir.

5. BÖLÜM

5. TÜRK HALK MÜZİĞİ DERLEMELERİNDE MESELELER

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte başlayan Türk Halk Müziği derleme çalışmaları, bazı eksiklikleri de bünyesinde taşımıştır. Günümüzde de varlığını sürdüren çeşitli alanlardaki aksaklıklar bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunları çeşitli yönlerden ele alarak şöyle açıklayabiliriz:

A. Ülkemizde yapılmış olan derleme çalışmalarının yeterliliği:

Halk Müziği derleme çalışmaları dünyada, 17. yy.'ın ikinci yarısından itibaren sistemsiz olarak başlamış, 19. yy.'ın ikinci yarısından itibaren de sistemli çalışmalar yoğun olarak başlamıştır. Ülkemizde ise, halk müziği derleme çalışmaları fiili olarak ancak Cumhuriyet'in kurulmasından sonra başlamıştır. 1922-25 yıllarında Darü'l Elhan tarafından başlatılan anket çalışmasıyla birlikte derleme çalışmaları çeşitli kurumların (zamanın M.E.B, Ankara Devlet Kons., TRT, Halkevleri, Milli Kütüphane Müzik Bölümü, Milli Folklor Araştırma Dairesi vb.) ve bazı araştırmacıların ve müzik adamlarını yaptığı özel çalışmalarla devam etmiş ve binlerce türkü tespit edilmiştir.

Ancak bu çalışmaların yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Ülkemizin kültür birikimi ve türkü hazinesi karşısında yapılmış olan bu çalışmalar bazı teknik yetersizlikler, maddi olanaksızlıklar, sistemsiz çalışmalar ve tam olarak yerine getirilememiş derleme safhalarıyla (araştırma-planlama,derleme,değerlendirme) tatmin edici bir sonuca ulaşamamıştır.

B. Zaman geçtikçe yok olan halk müziği ürünleri:

Bu mesele derleme çalışmalarının yeterliliğiyle bağlantılı bir meseledir. Yeterince yapılamamış derleme çalışmaları onbinlerce türkünün tespit edilememesi demektir. Tespit edilememiş muazzam boyutlardaki malzeme, kaynak kişilerin

ölümüyle yok olmakta, unutulmaktadır. Bunun dışında, kırsal hayattan kent hayatına geçen toplum hayatı kitle iletişim araçlarının yaygınlığı ve çeşitli etkilerle halk müziği ürünleri orijinallliğini kaybetmekte, değişmekte, yozlaşmakta ve yok olmaktadır.

C. Derleme çalışmalarında çeşitli yönlerde oluşmuş aksaklıklar:

Yapılan derleme çalışmalarındaki samimiyeti, özveriyi ve gayreti belirtmekte fayda vardır. Ancak, yurt genelinde sistematik bir çalışma yapısı kurulamadığı için çeşitli yönlerden eksiklikler de vardır. Bu eksiklikleri başlıklar halinde şöyle açıklayabiliriz: Maddi olanaksızlıklar nedeniyle oluşmuş; teknik yetersizlikler, yaygınlaştırılamamış derleme çalışmaları, özellikle Cumhuriyetin ilk dönemlerinde birçok alanda yetişmiş insan olmaması nedeniyle; yapılan çalışmalara çok yönlü yaklaşılabilmesi, derleme metot, yöntem ve tekniklerinin yeterince kullanılmaması, bayan derlemecilerin derleme ekiplerinde yer almaması, bunların dışında, çeşitli dönemlerdeki siyasi anlayışların yaklaşımları nedeniyle, tam olarak oluşturulamamış kültür politikalarının yol açtığı sorunlar ve bu politikalar sonucunda yaşanan ihmallere, sunulmayan imkanlar ve imkansızlıklar nedeniyle hiç uğranılmamış yöreler, derlenmemiş onbinlerce türkü, oluşturulmuş yoz kültür politikalarıyla yetişmiş kendi müziğine duyarsız, onu küçük ve hor gören bir bakış açısına sahip müzik adamları ve araştırmacıları nedeniyle yaşanmış aksaklıkları, halk müziği derleme çalışmalarındaki eksikliğin oluşmasında en önemli etkenler arasındadır.

D. Yapılmış derleme çalışmalarında repertuara ezgi kazandırmanın dışında yapılan tahlil ve inceleme çalışmalarının yeterliliği:

Türk Halk Müziği ürünlerinin tahlil ve inceleme çalışmaları, özellikle bu işe gönül vermiş, özveriyle çalışmış ama sayıları çok fazla olamamış şahısların büyük çabaları ve çeşitli kurumların sistemli olmayan çalışmalarıyla yapılmaya çalışılmıştır.

Ancak, farklı kültürlerin, uygarlıkların geçiş alanı olmuş Anadolu'nun zengin hazinesi halk kültürü ve bu kültürün önemli taşıyıcısı ve yansıtıcısı olan, aynı zamanda folklor alanına ve onunla bağlantılı birçok bilim dalına kaynaklık edebilecek nitelikteki türkülerimiz yeterince incelenememiştir.

Bunun nedeni daha önce açıkladığımız eksikliklerin de altında yatan nedenlerle bağlantılıdır. Uzun bir dönem bu çalışmaları yapacak donanımına sahip kişilerin olmaması, bu çalışmaları organize edecek, finansmanı sağlayacak ve sistemli bir hale getirecek anlayışların ve politikaların oluşmaması, var olan koşullarda bu işi yapabilecek kişilerin de bu çalışmalara ilgisiz kalması ve daha birçok sebepten dolayı bu eksiklikler devam etmiştir.

Bunun sonucunda da Türkiye'nin müzik tarihi, dolayısıyla Türk Sanat Müziği ile olan ilgisi (tabi bu önyargılardan uzak, halk müziğini yapay bir şekilde TSM'nin kalıplarına sığdırmaya çalışmadan, bilimsel açılardan yaklaşılarak yapılmalıdır), ülke sınırları dışındaki müziklerle olan benzerlikleri, etkilenmeleri veya farkları, THM'nin ezgi-söz yapısı ve bunların gelişim evreleri yeterince incelenememiştir.

E. Repertuara kazandırılmış türkülerin söz ve ezgi sakatlıkları:

THM derleme çalışmaları sonucunda TRT repertuarına kazandırılmış bazı türkülerin, yörede söyleniş şekliyle, TRT'deki icra şekli arasında bazı farklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Bunun nedenlerini şöyle açıklayabiliriz.

Derlemeci, derlediği türküyü sadece bir kaynak kişiden derlemişse ve başka kaynak kişilerden de derleyerek bir kontrol yapmamışsa kaynak kişinin yetersizliği durumunda ezgi yöredeki genel söyleyiş şeklini yansıtmayabilir. Bunun dışında kaydedilmiş türküyü notaya alan kişiden doğan aksaklıklarda olabilir. Notist türküyü dikkatli dinlememiş, kontrol etmemiş ve mahalli tavırları tespit edememiş olabilir.

Söz sakatlıklarında da kaynak kişinin eksikliği veya derlemecinin bilgi yetersizliği etken olabilmektedir. Derlemeci derleme yaptığı yörenin dilini, ağız ve şive farklarını bilmiyorsa, kaynak kişinin yanlış veya eksik aktarımlarını doğru gibi tespit edebilir.

Kaynak kişide, derlemeciye eksik görünmek istemeyeceğinden unuttuğu bir yerin sözleri yerine, başka bir türkünün sözlerini söyleyebilir. Unuttuğu için atladığı kelimeler, mısralar, kıtalar olabilir.

Bu sorunların temelinde de derlemecinin yeterince donanımlı olmaması, derleme metot, yöntem ve tekniklerini yeterince ve etkin bir biçimde kullanamaması rol oynamaktadır.

F. Halk müziği derleme çalışmalarında, bir başka sorun da anonim-beste türkü meselesidir. Beste türkülerin ya da türkü tarzındaki bestelerin TRT kurulundan geçmemesi nedeniyle, türkü tarzındaki bestelerin ya da sahada anonim olma evresini tamamlamamış, sözü veya müziği kaynak kişiye ait olan ezgilerin, anonim türkü kimliğiyle gösterilmesi yıllarca devam etmiş ve çözüm üretilenmiş meselelerden biridir.

5.1. Ülkemizde Yapılan Halk Müziği Derleme Çalışmaları

Ülkemizdeki halk müziği hareketlerinin fikri anlamdaki başlangıcı sayılabilecek Cumhuriyet öncesi dönemde, bazı yayın organlarında yayımlanmış olan birkaç yazıdan kısa pasajlar...(Şenel,2000)

Önce 1911 Şehbal Mecmuası'nda yayımlanmış, Rauf Yekta Bey'in bir makalesinden alıntı (s. 48, 15.2.1927/(1911), s. 472-473), şöyle diyor Rauf Yekta Bey:

“Mûsikîmizin tanzim ve ihyâsı meselesi mevzu bahis olunca Rusların milli mûsikîleri için sarfettikleri mesaiyi hatırlamamak mümkün olmuyor. Filhakika Rus mûsikîsi yakın zamanlara kadar neydi, şimdi ne oldu? Yalnız bu suallerin cevabı cidden mucibi intibah bir ders teşkil edebilir. Rus Mûsikîsi düne kadar Avrupaca hem de gayri malumdu... Elyevm bütün garp sahnelerinden alkışlanan Rus operalarından Garbiyyuna en hoş tesir icra eden parçaları hep milli Rus Havaları'ndan, Rusya'nın muhtelif mahallelerinden toplanmış avam şarkılarından

husûle gelmiştir. Muhibb-i mûsikî geçinen zevâtın pek çok olduğuna kani olduğum bu memlekette, milli mûsikîmizin ihyası için neden ciddi ve esaslı bir teşebbüs vuku' bulmuyor? Ve daha doğrusu Maârif Nezâreti bu hussusta vazife-i resmîyeye delâlet karanesini niçin diriğ ediyor? Buralarını anlatmakta aciz olduğumuzu itiraf ederiz.”

Bir başka yazı... Ziya Gökalp'ın 5 Eylül 1918'de, Yeni Mecmua'da “İçtimâiyat-Hars ve Medeniyet” başlıklı bir yazısından alıntı (s. 60. s. 143)

“Milli mûsikîyi ibda' için de bir taraftan Avrupa'nın fenniyatını öğrenmek, diğer cihetten dağlarda, köylerde, terennüm edilen halk türkülerinin seslerini toplamak lazımdır. Ancak bu suretle Avrupa medeniyeti içinde, Türk şiiri, Türk romanı, Türk mûsikîsi yayabiliriz.”

Bir başka alıntı... Musa Süreyya Bey, 1918 yılında Yeni Mecmua'nın Çanakkale Fevkalade Nüshası'nda ve “Asker Türküsü” başlıklı makalesinde şunları söylüyor (s.80):

“Evvel emirde bir kere rûh-u millîyi hakiykatene ihtiva eden o türkülerini cem etmeli ki sonraları onlardan ve onların ruhundan âsâr icâd edilebilsin. Bu hususta muvaffakiyet, bestekârın kudret-i ilmine, derece-i vukûf ve istidadına bağlıdır. Ancak, bu suretle milli ruh yaşar ve garp esas ve fenniyâtını da tatbik imkanı husûl bulur. Bu tarz-ı mesai, Avrupalılarca da icrâ edilmiştir.”

Yeni Şark Gazetesi'nde yayımlanan, 1922 tarihli bir yazı... Yazarı, M. Ragıp Gazimihal:

“Bizde de birkaç gayyur folklorcu gencin kalem ve kâğıdını alarak köy köy dolaştıklarını ne zaman göreceğiz? Bu iş fedakârlık olacak, fakat müteşebbislerin isimleri altın harflerle tarihe geçecek.”

Fikri yazışmalar daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. Tâ ki Necip Asım (Yazıksız), Ahmet Cevdet. Köprülüzâde Mehmet Fuad, Musa Süreyya, Halil Bedî (Yönetken) gibi aydınların yazıları ile Cumhuriyet Türkiye'si'ne gelinmiş ve halk müziği adına bu döneme gelinceye kadar Türk müzik adamları tarafından yapılmış hemen hiçbir fiilî faaliyette bulunulmamıştır. Buna karşılık, bilhassa yabancı müzik adamlarının, Osmanlı topraklarında, pek çok ezgi tespit ettikleri, hatta fonograflarla kayıtlar yaptıkları görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kurulması ile birlikte halk müziği hareketleri ciddi olarak başlamıştır. Ama bundan önce, dönemin en eski müzik kurumu olan Dârü'l-Elhan'ın Müdürü Musa Süreyya ve yardımcısı Yusuf Ziya'nın (Demirci) girişimleri ile bir "anket" başlatılmıştır. Bu ankete, zamanın Maarif Vekaleti Hars Dairesi Müdürü Hamit Zübeyr'in (Koşay) de büyük katkıları olmuştur. 14 sorudan oluşan ankete, Anadolu'dan yüz kadar nota gelmiş ve bu notalardan 85 tanesi, iki defter halinde 1926 yılında yayımlanmıştır. Anket sonuçları henüz yayımlanmadan, bu kez Avusturya'dan, eğitimden yeni dönmüş olan Seyfettin ve Mehmet Sezai (Asaf) kardeşler, yine Hamit Zübeyr'in (Koşay) teşvikiyle, 1925 yılında, Batı Anadolu'da bir saha araştırması yapmışlar ve gezinin sonunda da 76 adet notanın yer aldığı "Yurdumuzun Nağmeleri" adlı kitabı yine 1926 yılında yayımlamışlardır. Bütün bu faaliyetler içerisinde, gerek anket yoluyla yapılan çalışmanın, gerekse ses kaydı kullanılmaksızın sahada yapılan çalışmaların tatmin edici bir netice vermemesi üzerine de Dârü'l-Elhan tarafından, bir heyet halinde Anadolu'da saha çalışması yapılması yönünde bir karar alınmıştır.

31 Temmuz 1926'da Yusuf Ziya Demircioğlu'nun başkanlığında, Rauf Yekta, Ekrem Besim ve Dürrî Turan'dan oluşan derleme ekibi bir fonografla birlikte, seri derleme gezilerine başlamıştır. İlk gezide, Adana, Gaziantep, Urfa, Niğde, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya ve Samsun gibi iller taranarak, 53 günde 250 ezgi derlenmiştir. 16 Temmuz 1927'de Yusuf Ziya Demircioğlu başkanlığında Muhittin Sadak ve Ferruh Arsunar'dan oluşan ekip, ikinci derleme gezisine çıkmış, Konya, Ereğli, Karaman, Afyon, Alaşehir, İnegöl, Manisa, İzmir, Aydın, Koçarlı, Torbalı taranarak toplam 250 civarında halk müziği örneği toplanmıştır. Üçüncü gezi ise Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Bursa'ya düzenlenmiştir. Dördüncü derleme gezisi 15 Ağustos 1929'da başlamış, bu defa araştırma ekibine

Mahmut Ragıp Kösemihal ile Abdülkadir Başkurt da dahil edilmişlerdir. Dördüncü derleme çalışmasında, Zonguldak, Sinop, Bayburt, Trabzon, Boyabat, Erzurum, Erzincan yöreleri tarandıktan sonra İstanbul'a dönmüştür. (Müzik Ansıkl., 1985) Bu dört gezi esnasında, pek azı fonografla disklere kaydedilen ve çoğunlukla dikte yoluyla ağızdan yazılan 1000 kadar türkü tespit edilmiştir... Derlenen türkülerden 700'e yakını 12 kitapçık halinde yayımlanmıştır. (Şenel, 2000)

Zamanın Milli Eğitim Bakanlığı'nca yürütülen derleme çalışmalarının çeşitli aralıklarla 1939 yılına kadar sürdürüldüğü görülmektedir. 1932'de Yusuf Ziya Demircioğlu ve Mehmet Halit Bayrı; 1933, 1934'de Yusuf Ziya özel olarak çalışmalar yapmıştır. (Müzik Ansıkl., 1985)

1936 yılında kurulan, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda önce bir "Folklor Arşiv Şefliği" kurulmuş ve Muzaffer Sarısözen şefliğe getirilmiştir. Konservatuar adına 1937 yılında ilk defa derleme gezisine çıkılmış ve derleme çalışmaları 1953 yılına kadar aralıksız sürdürülmüştür. İlk üç derleme gezisine; Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferit Alnar, Mahmut Ragıp Gazimihal, Halil Bedi Yönetken, Nurullah Taşkıran ve Muzaffer Sözen gibi müzik adamları katılmıştır. Diğer 13 derleme gezisine ise Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken ve Teknisyen Rıza Yetişen'den oluşan bir heyet katılmış ve 10.000'den fazla türkü derlenmiştir. (Şenel, 1990)

Türk Halk Müziğinin derlenmesi, araştırılması faaliyetlerine önem vermiş ve bu alanda önemli hizmetleri olmuş kuruluşlardan biri de Halkevleri'dir. 1931'lerde Türk Ocakları'nın yerine kurulan Halkevleri, özellikle 1931-1951 dönemi içerisinde bu alanda yaptığı derleme, araştırma, yayın, konferans ve benzeri etkinliklerle dikkati çekmektedir. Yurt çapında örgütlenerek yaygınlaşan Halkevleri, halk müziğinin yanı sıra halk kültürünün diğer dallarının da su yüzüne çıkartılıp tanıtılmasında, inceleme ve yayınları ile büyük rol oynamıştır. 1927 yılında kurulup daha sonra Halkevleri'ne devredilen Türk Halk Bilgisi Derneği de halk müziği alanında çeşitli derleme ve bilimsel yayınlar yapmıştır. (Müzik Ansıkl., 1985)

Türkiye Radyo Kurumu ilk defa 1927 yılında Sirkeci'de büyük postahanenin üst katında çalışmalarına başlamıştır. Önceleri Rize'li Sadık, Tanburacı Osman

Pehlivan ve Sadi Yaver Ataman gibi mahalli sanatçılara yayınlarında yer vermiş. 1940'lı yıllarda "Yurttan Sesler Korosu" kurulmuş ve halk müziği örnekleri bu topluluk tarafından bağımsız olarak icra edilmeye başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda da "Türk Halk Müziği ve Oyunları Müstakil Müdürlüğü" kurulmuştur. Bu kurum tarafından 1961-1967 ve 1971 yıllarında üç resmi derleme gezisi düzenlenmiştir. (Şenel, 1990)

Bu gezilerden başka bölge radyolarının halk müziği müdürlükleri vasıtasıyla binlerce türkü özel derlemelerle tespit edilmiştir. İstanbul'da 1952 yılında "Halk Oyunları Bayramı" tertiplenmiştir. "Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisleri" adlı bu kuruluş bu bayramı organize etmiştir. "Halk Oyunları Bayramı" 10 yıldan fazla aralıksız sürmüş ve binlerce türkü ve oyun tespit edilmiştir.

1960'lı yıllarda "Milli Kütüphane Müzik Bölümü" adına çeşitli bölgelere derleme gezileri düzenlenmiş, 6000'e yakın ezgi ve hikâyeli türküler derlenmiştir.

Milli Folklor Araştırma Dairesi olarak bilinen kurum 1970'li yıllarda 1. Folklor Yurt Taraması'nı başlatmıştır. Ve, binlerce türkü ve oyun havası toplanmıştır.

Resmi kurumlar yukarıda zikr ettiğimiz derleme çalışmalarından başka, bazı araştırmacıların ve müzik adamlarının derleme çalışmaları da dikkat çekmektedir. Bu çalışmalar özel çalışmalardır. Ferruh Arsunar, Yusuf Ziya Demirci, Adnan Saygun, Mahmut Ragıp Gazimihal, Muzaffer Sarısözen, Sadi Yaver Ataman, Adnan Ataman, Yücel Paşmakçı, Nida Tüfekçi, Mehmet Özbek, Neriman Tüfekçi, Şener Önalı, Orhan Dağlı, Muammer Uludemir, Mansur Kaymak... Ayrıca bazı yabancı müzik adamları; Bèla Bartók, Kurt ve Ursula Reinhard, Wouter Swets, Laurance Picker, İrene Markoff, Haromi Koshiba... (Şenel, 1990)

Tüm bu çalışmaların yanı sıra çeşitli bankalar, dernekler, üniversiteler, amatör kişi ve kuruluşlar halk müziği alanında derleme, yayın ve gösteriye yönelik çalışmalar yapmışlardır.

5.2. THM Derlemelerindeki Meselelerle İlgili Görüşler

A- Ülkemizde Yapılmış Olan Derleme Çalışmalarının Yeterliliği:

FİKRET DEĞERLİ: Bu konuda şunu söyleyebiliriz. Türkiye’de derleme çalışmaları elimizdeki kayıt ve belgelere göre 1926’ya uzanmaktadır. 1926’da başlayan bu çalışmalar, belki bugünkü çalışmalardan daha da verimliydi. Çünkü o dönemlerde yapılan derleme çalışmaları sistemli bir şekilde idi. Her yıl, halk müziği alanında uzman kişiler tarafından Anadolu’nun muhtelif yerlerine gidilerek, derlemeler yapıyordu. Bu çalışmalar, daha sonra farklı kurumlar tarafından 30-35 yıl devam ettirildi. Fakat, bugün için şunu söyleyebiliriz ki, derleme çalışmaları yeterli ve düzenli bir şekilde yapılmamıştır. Tabi bu da bazı olumsuz sonuçlara sebep olmuştur. (Değerli, 2001)

YÜCEL PAŞMAKÇI: Türkiye’de yapılan THM derleme çalışmaları ciddi olarak, ilk Milli Eğitim ve o zaman M.E.’e bağlı Ankara Devlet Konservatuari tarafından gerçekleştirilmiştir. Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken, Ahmet Adnan Saygun, Ferit Alnar gibi müzisyenlerin oluşturduğu derleme heyetleri 1936 yılından başlayarak 1953 yılına kadar, o zaman 67 il olan Türkiye’yi zor şartlarda ve kısıtlı teknik imkanlarla gezmişler ve 10.000 tane ezgi derlemişlerdir. Bu derlemelerde her türkü için ayrı bir derleme fişi oluşturulmuş, burada; kaynak kişinin (çalan ya da söyleyen), ona eşlik edenin kimlikleri, nereden geldikleri, o yörede ne kadar oturdukları, ezgileri kimlerden öğrendikleri, meslekleri, yaşları vb. bilgilerin dışında, o formun altında türkülerin sözlerinin açıkça yazıldığı, bilinmeyen terimlerin, kavramların izah edildiği, çalınan bir çalgı varsa onun resminin çizildiği, akordunun tespit edildiği, türkünün çıkışına sebep olmuş bir hadise varsa bunların kısaca anlatıldığı derlemelerdi.

Bu derleme çalışmaları o günkü şartlarda yeterli olmanın da üzerindeydi.

Daha sonra 1967 yılında, TRT; daha çok batı müzikçilerin ağırlıklı olduğu bir derleme heyeti kurmuş ve bazı yörelerde 3500 civarında türkü derlemişti. Ancak bu çalışmalarda halk türküsü olmayan bazı ezgilerin de derlendiğini biliyoruz. Ancak daha sonra TRT’nin ve Devlet Konservatuari’nin ciddi bir çalışması olmamıştır.

Kültür Bakanlığı'nın zaman zaman bazı yörelerde birtakım saha çalışmaları olmuştur. Bunların dışında bazı ferdi çalışmalar da yapılmıştır. Fakat, ilk anlattıklarımın dışında, bu çalışmaların sistemli ve yeterli olduklarını söylemeyiz.

Günümüze gelirse, bildiğim kadarıyla herhangi ciddi ve sistemli bir çalışma yapılmamaktadır. Tabi bu derleme çalışmalarını yürütmek daha çok Kültür Bakanlığı'nın görevidir. Çünkü TRT yayıncı bir kurumdur.

Hatta derlenen türkülerin belirli aralıklarla tekrar derlenmesi gerekir. Çünkü, halk müziği halk arasında yaşayan manevi bir varlıktır. Bunların zaman zaman derlenerek ne gibi değişikliklere uğradıklarının tespit edilmesi gerekir.(PAŞMAKÇI, 2001)

CİHANGİR TERZİ: Türkiye'de derleme çalışmaları dünyadaki gelişmiş ülkelere göre çok sonradan başladı. Daha Cumhuriyet'in ilk yılları diyebileceğimiz dönemde başladı ki bu halk müziği tarihi incelendiğinde son derece geç bir tarihtir. Bu dönemde Darü'l Elhan, Ankara Devlet Konservatuvarı, TRT gibi kurumların yaptıkları derleme çalışmalarında, çok geniş coğrafyalar tarandı gibi görünse de, bence hemen her yere gidilemedi. Şöyle bir örnek vermek gerekirse, Türkiye'de aşağı yukarı mezzarından metropolüne kadar 40 bine yakın yerleşim merkezi var. Bunlardan birer türkü derlendiğini düşünsek 40 bin türkü olurdu. Fakat, bu gün elimizde notası yazılmış durumda bulunan türkü sayısı en fazla 10.000'e yaklaşır. Bu da ortaya çıkıyor ki derlenmemiş binlerce türkü bulunmaktadır.

Bunun nedenlerine değinirsek, öncelikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu çalışmalara gereken önem verilmemiştir. Daha sonra Cumhuriyet'le birlikte bir bilinçlenme başlamış, fakat, ekonomik olanaksızlıklar, yetişmiş eleman olmaması gibi etkenlerle gerekli yerlere gidilememiş, gereken çalışmalar da yapılamamıştır. Ancak tüm bunlardan da daha önemlisi gereken önem verilmemiştir. Halk müziği bugün bile gereksiz görülmekte, küçümsenmekte ve değersiz bulunmaktadır. Bu görüşe Ankara'nın da sahip olmasından dolayı gerekli hamleler bir türlü yapılamamıştır.

Bugün, elimizde türküler varsa, bunun gerçek nedeni, o toplu resmi derlemelerin dışında, bireysel derlemelerdir. Özellikle TRT kökenli sanatçıların

kendi köylerinden, yörelerinden getirip repertuara kazandırdıkları türkülerdir. ((TERZİ, 2001)

B- Halk Müziği Ürünlerinin Zamanla Yok Olması

FİKRET DEĞERLİ: Sadece halk müziği değil, bütün halk kültürü ürünleri zamanla yok olmaktadır. Teknoloji geliştikçe, dünya globalleştikçe bu ürünlere dış etkilerde artmaktadır. Dış etkilerin tesiriyle ya değişim olmakta ya da kaybolmaktadırlar.

Çünkü halk müziği ürünleri ya da halk kültürü, toplum içinde kendi özellikleriyle, geleneksel yapısıyla, kuşaktan kuşağa ve sözlü aktarımlarla devam ettirildiği sürece değerini korur, canlılığını korur ve birikimini devam ettirir. Bu ortadan kalktığı zaman da kaybolma tehlikesi her zaman vardır diyebiliriz.

YÜCEL PAŞMAKÇI: Zaman geçtikçe, halk müziği ürünlerinin taşıyıcıları olan kaynak kişilerin vefatlarıyla bir kaybolma söz konusudur. Bunun dışında sanayileşme, şehirleşme gibi toplumsal yapının değişmesiyle birlikte değişme veya yok olma daha da hız kazanmaktadır.

Bu koşullarda derlemenin önemi daha da artmaktadır.

CİHANGİR TERZİ: Bu sadece Türkiye'ye özgü bir şey değil. Folklorik yaşamın gerekleri eridikçe, kayboldukça türkülerde kaybolmaktadır. Özellikle sanayileşme, şehirleşme döneminin başlamasıyla, folklorik yaşamın son ermesiyle ve ölen kişilerle birlikte binlerce türkünün kaybolduğunu söyleyebiliriz. Bir benzetme yaparsak; bir hazineniz var, ama torbası delik bu hazinenin, her ölen kişiyle birlikte de bir çok şey gidiyor ve yerine yenisi gelmiyor.

C- Derleme Çalışmalarında Çeşitli Yönlerde Oluşmuş Aksaklıklar:

FİKRET DEĞERLİ: Biliyorsunuz derleme çalışmalarını biz ikiye ayırırız. Bir, amatör derleme, bir de profesyonel derleme. Amatör derleme ve amatör derleyicinin hedefi, kendine bir koleksiyon yaratmak, amatörce malzeme toplamak

ve zevkini tatmin etmektir. Ama, profesyonel derlemeci, bir araştırmacı niteliğinde derleme öncesi, derleme aşaması ve derleme sonrası olmak üzere üç aşamada bir takım bilimsel çalışmalar yapmak zorundadır. Dolayısıyla bu farklı çalışmalar bir düzensizlik meydana getirmiştir. Bize göre bu, derleme çalışmalarında bir eksikliktir.

Ayrıca bir halk müziği eseri her on senede bir, ortalama olarak bu süre değişebilir, 5 veya 15 senede bir, tekrar derlenmelidir. Çünkü halk müziği eseri kuşaktan kuşağa aktarılırken birtakım değişimlere uğramaktadır. Tabi bu değişimler doğal değişimlerdir. Tepeden baskılı değişimler değildir. Bu değişimler sebebiyle yeniden derleyerek ne gibi bir fark çıktığı tespit edilebilir. Bu da yapılması gereken faydalı bir çalışmadır.

YÜCEL PAŞMAKÇI: Daha önce sözünü ettiğimiz Ankara Devlet Konservatuvarı derlemelerinde teknik eksiklikler vardı. Bunun nedeni de, o dönemde imkanların kısıtlı olmasıydı. Bugün için teknik imkanlar çok daha elverişlidir. Fakat yapılmadığı zaman hep eksiklikler devam etmektedir.

Bir eksiklikte, derleme heyetlerinde bayan derlemecilerin bulunmamasıdır.

CİHANGİR TERZİ: Bir dönem yapılan derlemelerde, teknolojik eksiklikler vardı. Fonografin derlemelerde kullanılması bile çok sonra olmuş. Şimdi de teknoloji var ancak, kaynakta ürün tükenmek üzere.

Ayrıca, bayanlar en az erkekler kadar üreticidir. Fakat, Anadolu insanının ahlaki ve geleneksel yönlerinden dolayı kadın dünyası bence yeterince deşifre edilememiştir. Bunun nedeni derleme heyetlerinde bayan derlemecinin olmamasıdır. Veyahut yetişmiş bayan derlemecilerinin bulunmamasıdır.

Derlemecinin, müziğin genel fizik-matematik kurallarının dışında tarih, coğrafya, dil, halk edebiyatı gibi müzikle ilgili birçok bilim dalından bilgisi olması gerekir ki, halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan türkülerini anlayabilsin, görebilsin ve bu değerlendirmelerin sonucunda halkı tanıtabilsin. Ben şunu iddia ediyorum ki “türküler tarihin yaşayan canlı kanıtlarıdır”. Tabi buradaki eksiklik siyasetçilerin ve aydınların halktan kopuk olması, halkı anlamak, tanımak istememesidir. Bunun

sonucunda yapılan çalışmalar da çok yönlü bir şekilde değerlendirilmemiş, birçok çalışma yüzeysel kalmıştır.

Derlemeciliği iki şekilde düşünmek lazım. Amatör derlemecilik, profesyonel derlemecilik. Türkiye’de bugüne kadar yapılan derlemelerin çok azı bence profesyonel derlemelerdir. Bunlarda özellikle Ankara Devlet Konservatuvarı’nın yaptığı derlemelerdir. Ama bunların dışında TRT derlemelerinin bir çoğunda mahalli sanatçılar gelmiş ve kayıtlar yapılmış. Yani sadece müzik kaydı yapılmış. Sahada derleme yaptığınızda olay çok daha farklıdır.

Tüm bunların dışında bugün dünya hızla global denen girdabın içine girmektedir. Dominant olan, baskın olan kültür diğer toplumları, kültürleri isteyerek veya istemeyerek asimile etmeye başlamıştır. Bu da senin kültürel yapında, sanatsal yapında derin yaralar açmaya başlıyor.

Bu nedenle etkilenmemek için etkileyeceksin. Güçlü olacaksın. Kendi değerlerinde inanıp, onları geliştirip, sunacaksın.

D- Yapılmış Derleme Çalışmalarında Repertuara Ezgi Kazandırmanın Dışında, Yapılan Tahlil ve İnceleme Çalışmalarının Yeterliliği

FİKRET DEĞERLİ: Yapılan derleme çalışmalarında, tahlil ve inceleme daha çok kişisel çalışmalar şeklinde olmuştur. Örneğin bir halk müziği sanatçısı, derlemeleri yaptıktan sonra, derlediği türküler üzerinde birtakım çalışmalar da yapmıştır.

Ayrıca, TRT bünyesinde bulunan türkülerin, orada görevli birçok halk müziği ustası tarafından tahlil ve değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Bu kişilerden biri rahmetli Nida Tüfekçi Hocamızdır. Daha birçok kişinin bu alanda çalışmaları vardır.

Tabi burada konservatuvarımıza da önemli görevler düşmektedir. Halk müziği alanında yetişmiş ve öğretim kadrosunda görev alan öğretim elemanlarının, uzmanların, sanatçıların meseleyi çok yönlü tahlil etmeleri gerekir.

Ancak, bugüne kadar böyle çok yönlü bir tahlil çalışması yapılmamıştır.

YÜCEL PAŞMAKÇI: Zaman zaman konservatuarlarda bitirme ödevi olarak yapılan çalışmalar var. Ayrıca kişisel çalışmalar var. Fakat bunlar yeterli ve sistemli çalışmalar değildir. Tahlil ve incelemenin de hangi sistemler içerisinde nasıl yapılacağına dair bir eğitimin, Türk Müziği Konservatuarları tarafından yerine getirilmesi gereken bir sorumluluk olduğunu düşünüyorum.

CİHANGİR TERZİ: Bu konu, çok önemli eksiklerimizden biridir. Ne yazık ki birçok alanda olduğu gibi, analiz ve inceleme alanında da yetişmiş eleman son derece azdır.

E- Repertuara Kazandırılmış Türkülerin Söz ve Ezgi Sakatlıkları; Tespitlerde Oluşan Aksaklıklar:

FİKRET DEĞERLİ: Halk müziği ürünleri, canlı ürünlerdir. Yani sürekli insan gibi her an değişen ve gelişen bir özellik taşırlar. Ama bu değişim doğal bir değişimdir. Örneğin, aynı kişiden 20 defa kaydedin. 20'sinde de farklılık görürsünüz. Çünkü o kişinin o günkü psikolojik yapısı, o günkü duygu ve düşüncelerindeki etkiler, onun yorumundaki farklılıkları ortaya koyar. Tabi dolayısıyla doğru ezgi-söz diye bir ifade yanlışır. O kişiden o an alınan tespit olduğuna göre, o an için o tespit doğrudur.

Fakat, gönül ister ki mesela o halk müziği eserinin daha sağlıklı değerlendirilebilmesi için bir kişiden değil, belki o türküye kaynak olabilecek en az 10 kişiden onu alarak, hatta aynı kişiden farklı zamanlarda birkaç sefer derlemek suretiyle, derlemenin daha sağlıklı hale getirme şansımız bulunmaktadır.

YÜCEL PAŞMAKÇI: Bu tarz şikayetleri hep duyarız. Mahalli sanatçılar derler ki, “buraya geldiler, bunları aldılar, ama götürüp radyoda çalarken değişik yapıyorlar”. Aslında böyle bir şey mümkün değil. Çünkü, halk müziği durağan değildir. Örneğin, aynı ev içerisinde aynı türküyü söyleyen iki kardeş bile birbirinden farklı söyleyebilirler. Birine yanlış diyemezsiniz. Türküler zaman içerisinde

değişikliklere uğradığı için, onu en son söyleyen, kendi söylediğinin doğru, bir başkasınınkini de yanlış zannediyor.

Ancak şöyle bir eksikliğimiz olabilir. Derlenen türküler notaya alan ve bir ücret karşılığında çalışan notistler vardı. Bunlar içerisinde iyi nota bilmeyenleri de vardı. Bu yönde bir eksiklik, bir yanlış yazım oluşmuş olabilir. Fakat tekrar tekrar kurullar kurup, bunlar düzeltilmeye çalışmıştı.

CİHANGİR TERZİ: Derlemelerde, x mekanda, x andaki türkünün resmi çekilmiş, notalandırılmış, bu şekliyle de repertuara girmiştir. Notalandırma işi, yerinde olmasa bile, özellikle TRT’de başlatılan çalışmalarla süregelmiştir. Burada özellikle Muzaffer Sarısözen’in, Nida Tüfekçi’nin emeklerini belirtmek gerekir.

Ayrıca, halk müziği dinamiktir. Sürekli değişkendir. Bir türkü doğduktan sonra değişime uğramaya başlar. Ölmesi gerekirse ölür. Yavrulaması gerekirse yavrular. Büyümesi gerekirse de büyür. Bugün derlenen bir türküyü, yarın gittiğinde hatta aynı kaynak kişi dahil mutlak, tıpa tıp aynısını bulamazsınız. Ama yapılan nedir, bir türkünün x mekanda, x zamanda bir anlık resmi çekilir, o resmi çıkarabildiği netlikte de insanlara sunar. Bu mutlaka doğrudur. Bu orijindir demek en büyük yanlış olur. Örneğin “Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri” adlı Avşar Bozlağını Muharrem Ertaş başka söyler, Hacı Taşan başka söyler, Çekiç Ali başka söyler. Muharrem Ertaş’tan ikinci kez al yine başka söyler. Hangisi doğrudur? Ya da hangisi yanlıştır? Ama ne var hepsinde ortak bir kimlik var, kişilik var, tavır var.

Ancak, notalandırma sırasında bazı eksiklikler olmuş olabilir. Yetişmiş eleman bu alanda da çok sonradan yetişmiştir. Türkiye’de konservatuarın kuruluşu, mezunlarını veriş tarihleri belli. Ayrıca halk müziğine verilen önemin zamanı belli. Yani etkilere baktığımızda bazı eksikliklerin olması kaçınılmazdır. Ancak şunu da unutmamak lazım onlar bizden daha inançlı, daha mücadeleci insanlardı. O dönemde oradan buradan kıt kanaat nota öğrenmişler, gidip türküler derlemişler ve bunları notaya almaya çalışmışlardır.

Ama şu kesindir ki notaya alınan türkülerde yanlışlıklar demiyorum ama, eksiklikler mevcuttur.

F- TRT Repertuarında Yer Alan Beste Türkülerin Anonim Türkü Gibi Kayıtlara Geçmesi:

FİKRET DEĞERLİ: Aslında, TRT repertuarında bulunan beste türküler yıllar boyu anonim gibi gösterildiler. Öyle sunuldu oraya. Çünkü bestekarları, beste yaptım diyemiyorlardı. TRT yasasına göre, beste türkülerin halk türküsü olarak arşive alınması yasaktı. Dolayısıyla da besteleyenler, bunları beste olarak değil de, bir derleme halk türküsü gibi takdim edip, bir de kaynak kişi göstermek suretiyle, TRT arşivine koydular.

Fakat, zamanla bu görüşlerde meydana gelen değişimler sonucunda, beste türküler de TRT de yer almıştır. Ancak, her zaman savunduğum bir şeyi söylemeliyim; Bir şeyin ne olduğunu açıkça söylemek gerekir. Eğer eserin, türkü tarzında, türkü yorumuna yakın bir tarzda bir beste olduğunu söyleyip, bir beste eser, bir sözlü eser, veya bir müzikal eser olarak takdim ederse, bir sakınca oluşmayacaktır. Çünkü, halk türküsü örnek alınmıştır. Ama bunu beste olduğu halde, geleneksel bir halk türküsü olarak takdim ettiğimiz zaman yanlış olur. Veyahut bir halk türküsünü beste gibi takdim etmek de gene başka bir yanlış olur.

Ayrıca, aşıkların müziği anonimdir. Aşık müziğini bunlarla kıyaslamamak gerekir.

YÜCEL PAŞMAKÇI: TRT repertuarına beste alınmamaya dikkat edilmiştir, yıllar öncesinden başlayarak. Ancak alınmışsa da bunların zaman zaman kurullar kurularak taranması ve çıkarılması çalışmaları yapılmıştır. Fakat, değişen repertuara inceleme kurulları içerisinde çalışan kişilerin zihniyetleri, anlayışları, birikimleri doğrultusunda, isteyerek ya da istemeyerek beste türkülerin geçtiğini söyleyebiliriz. Çünkü, halk türküsünü kesin bir çerçeve içine alamazsınız. Bu da kişilerin birikimlerine bağlı bir olay. O bakımdan zaman zaman gözden kaçmış olanlar vardır.

Bir dönem, besteye de izin vermişlerdi. Beste olanları alalım ve bunları halk türkülerini programları dışında tutalım, ayrı bir kategoride sunalım diye. Ama tabi bu bir kaçmaktı. Daha sonra bunlar gene iç içe geçmeye başlamıştı.

Bir ara bir yanlışlığı da Kültür Bakanlığı yapmıştı. Türkü kaynakları kurulu, Karacaoğlan'ın, Pir Sultan Abdal'ın vb. kitaplarını sunarak, bunların bestelenip türkü haline getirilip repertuara kazandırılmasını istemişti. Tabi ne dereceye kadar yapıldı bilemiyorum. Zaten bu tür çalışmaların başarılı olabileceğine de inanmıyorum.

Halk türküsü, halkın arasında yaşayarak, halkın zevklerini, yaşayışlarını, duygu ve düşüncelerini taşıyarak oluşmuş eserlerdir. Aynı zamanda bir kültürün ileriye taşınması işlevini ve misyonunu da taşımaktadır. Bu nedenle çok titiz davranmak lazım. Bunlara el sürmemek gerekir. Özelikle kurullarda bulanacak kişilerin birikimlerinin belli düzeyde olması gerekir.

Ayrıca beste yapılmasına da karşı değilim. Bunu ister türkü tarzında yapsın, ister gitarla, bağlamayla çalsın. Ama bunlara halk türküsü diyemeyiz. Bütün mesele bu.

C HANG R TERZ : Ben, hiçbir zaman üretime karşı değilim. Ama, bu konuda dürüst olmak gerekir. Orijin türkü bellidir zaten. Türkü tarzında eserler üretebilirsiniz. Ama, o zaman bunu açıkça söylemelisiniz. Hatta esinlenilen türkünün adını da söylemelisiniz. Birtakım kaygılarla, isteklerle TRT'ye girsin diye insanları kandırmak yanlıştır.

Benim düşünceme göre, bundan sonra artık bireysel besteleme dönemi başlamıştır. Ama nasıl besteleyeceksiniz? O müziği bilerek. A türküsünü alıp aynen kopyalayarak değil. Yani, kendi müziğini alıp bir yerlere taşıyarak. Azerilerin, Macarların, Rusların, Almanların vb. yaptığı gibi. Ne yapmışlardır? Çağdaş eserler yaratmışlardır. Ama bunların temelinde kendi müzikleri vardır.

Mesela, “türkü besteledim” derler. Bir kere türkü bestelemek kavramı yanlıştır. Türküyü besteleyemezsiniz. Türkü, toplumsal süzgeçten geçerek ortaya çıkmıştır. Yani, toplumun ortak iradesi neticesinde oluşma noktası vardır. Ancak türküye benzer, türkü tarzında eser üretebilirsiniz. Zaten şu an piyasada yapılan da budur. Bu bestelerin çoğunda türkülerden alıntılar da vardır.

Bu nedenle yapılacak besteleme işinin profesyonel olması gerekmektedir. Yani, bu işin aslı profesyonel kompozitörlerin devreye girmesiyle olabilir ancak. Bundan dolayı da artık icraat dönemine geçmek gerekiyor. Kompozitör mü diyorsunuz? Yetiştireceksiniz. Araştırmacı mı diyorsunuz? Yetiştireceksiniz. Herkes kendi işini iyi yapacak. Bu dönem geldi artık. Ve her sektörde, plak piyasasında, klip piyasasında, araştırmacı olarak, müzisyen olarak ve diğer alanlarda artık okuldan yetişmiş aydın, bilgili, sanatçı insanların devreye girmesi gerekiyor ki, ne yazık ki Türkiye’de buna izin verilmiyor.

SONUÇ

Bu çalışmada, ortaya çıkan bilgilerin ışığında Türk Halk Müziğinde “Derleme” konusunda şu sonuçlara varılmıştır.

* Çeşitli sebeplerle değişmekte, üretilmemekte, yozlaşmakta ve yok olmakta olan halk müziği ürünleri, yaygın ve ciddi bir şekilde, bilimsel yöntemlerle derlendikten sonra çok yönlü bir şekilde değerlendirilmelidir.

* Kurum olarak, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü; halk müziği alanında yapılmış veya yapılacak olan çalışmaları, sistemli ve Türkiye’nin genelini kapsayacak nitelikte yaygın bir çalışma halinde başlatarak; halk müziği alanında yetişmiş kişileri ve özellikle de bayan derlemecileri kadrolarına alarak; derleme çalışmalarını başlatması gerekmektedir.

* Ayrıca, Türk Halk Müziği eserlerini derleme çalışmaları, sadece, repertuara ezgi kazandırmak amacına yönelik olmamalı. Bu çalışmalar, Türkiye’nin müzik kültürünü tanımlama amacını gözetken bir bütünlük fikri içinde olmalıdır.

* Derleme çalışmasının her aşamasındaki çalışmaları belli bir birikimle ve bilgiyle yönlendirip, başarıya ulaştırabilmesi için, derlemecinin; çeşitli bilgi ve becerilerle donanmış olması ve derlediği malzemeye çok yönlü yaklaşabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, derleme çalışmalarında görev alacak kişilerin öncelikle müzik eğitiminden geçmiş, bu işe ilgisi olan ve kendini bilgi ve becerilerle donatmış kişilerden seçilmesi, başarılı bir çalışmanın oluşmasında önemli etkenlerin başında gelmektedir.

* Sahada kullanılacak metot, yöntem ve teknikler çeşitlidir. Derlemecinin, bu metotları ve teknikleri bilmesi ve malzemesine uygun olarak gerektiğinde tüm metotları kullanabilmesi, ama özellikle halk müziği ürünlerinde görüşme metodunu ve duruma göre de farklı metot ve teknikler geliştirebilmesi, sahadaki çalışmanın verimini arttıracaktır.

* Çeşitli nedenlerle bir çok aıllardan eksiklik taşıyan ülkemizdeki derleme çalışmalarında; eksiklerin giderilmesi, çalışmaların daha zenginleştirilerek yeniden incelenmesi; gelişen teknolojidenden ve günümüzün bilimsel birikiminden yararlanarak, yapılmış derleme çalışmalarının tümünün, yeni baştan ele alınması gerekmektedir.

* Bundan dolayı; bu çalışmaları süratle yerine getirme görevi öncelikle kurumlara (HAGEM, Konservatuarlar, TRT vb.), halk müziği eğitimi almış ve belli birikimde olan şahıslara ve özellikle de bu kurum ve kişileri harekete geçirecek kültür politikalarına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

A. Kitap ve Kitap Bölümleri İçin Gösterim

AY, G., 1990, Folklor-Giriş, Pan Yayıncılık, İstanbul.

Çobanoğlu, Ö., 1999. Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri
Tarihine Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara

Goldstein, K. S., 1977. Sahada Folklor Derleme Metotları, Başbakanlık
Basımevi, Ankara.

Hoşsu, M., 1997. Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı, Peker Ambalaj,
İzmir.

İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, 1946. Türk İlmi Transkripsiyon Alfabeti, Milli
Eğitim Basımevi, İstanbul.

Müzik Ansiklopedisi, 1985. Cilt 2, Sanem Matbaası, Ankara.

Sözer, V., 1996. Müzik-Ansiklopedik Sözlük, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Şenel, S., 2000. Béla Bartók Paneli Bildirileri, Pan Yayıncılık, İstanbul.

Tan, N., 1995. Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler, Yaylın Matbaası,
İstanbul.

Turhan, S., 2000. Türk Halk Müziğinde Çeşitli Görüşler, Çukurova
Matbaacılık, Ankara.

Türkçe Sözlük, 1998. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Yönetken, H. B., 1991. Derleme Notları II., Yenilik Basım, İstanbul.

B. Ders Notları İçin Gösterim

Değerli, F., 1999. Derleme Yöntemleri, İstanbul.

Şenel, S., 1990. Türk Halk Müziği Bilgileri, İstanbul.

C. Kişisel Görüşme

Değerli, F., 2001. Kişisel Görüşme

Paşmakçı, Y., 2001. Kişisel Görüşme

Terzi, C., 2001. Kişisel Görüşme

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Erzincan'da doğdu. Eğitimine İstanbul'da başladı. İlkokul beşinci sınıfı bitirdikten sonra, 1986 yılında Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, Çalgı Eğitim Bölümü'nü kazanarak halk müziği alanında, tar öğrencisi olarak eğitimine başladı. Altı yıllık eğitimden sonra aynı okuldan Temel Bilimler Bölümüne bağlama öğrencisi olarak devam etti ve 1997 yılında mezun oldu. Mezun olduğu yıl Yüksek Lisans sınavını kazanarak İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans öğrencisi oldu. Aynı zamanda Kasım 1997'den beri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda müzik öğretmeni olarak çalışmaktadır.

